Массе а мехкий пролетареш, в1ашаг1кхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-Г1АЛГ1АЙ ОБКОМА, НОХЧ-Г1АЛГ1АЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШОАТТА, 29 МАЙ, 1982 ШУ. ◆ № 64 (6630). ◆ Мах 3 кеп.

ХАЛКЪА ИРАЗ БАХЬАН

1982 шера 24 мае хилар Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета арг1анара Пленум.

Пленумо ла а дийг1а йийцар «1990 шерага кхаччалца йолча хенарча СССР Кхачан программахи из кхоачашъяра де дезарехи» КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела новкъоста Л. И. Брежнева аь доклад. Пайдар КПСС XXVI съезди решенешка хьежжаш докладчика ше дакъа лоацаш оттаьа программа.

Поккхача, геттара боккха чулоацам болча, кхоллама уйлаша хьалйизача доклада т1а новкъоста Л. И. Брежнева к1оаргеи массе а оаг1орахьарен анализ йир агропромышленни комплекс дег1аяра итогашта, хьадовзийтар из д1ахо д1ахьалхдахара керттера лостамаш. Кхачан программа чакхъякхара навкъашн средствашн. Из доклад 1илча коммунизмана, аграрни деша марксистско-ленински теорена, кхачан проблема къоастаяра практикана юкъедихьа доккха дакъа да.

Программа, цу т1а де аьна оттадаьраша де лерх1ар маьогта лоацача хана мехка баха нах кхачан продукташца тешаме 1алашбар да. Из боккха лоарх1ам бола, экономически хиина ца 1еш, актуальни социально-политически декхар да. Советски наьха вахара хьашташ кхоачашделга, хьадда белгалдаьд доклада т1а, вай парте д1адеха программин лоарх1аме г1улакх хила а хиннад, х1анз долаш а да.

Кхачан программа — партийни, советски, боахама органий, 1илмахой, колхозий совхозий кулгалхой, специалистий коллективаш кхоллам. Цига шерра чоте ийцай лепийоазон материалаш, къахьегамхой письмош, предложенеш.

Юрта боахаме баьча балха итогаш ец, докладчика белгалдир. КПСС ЦК исторически мартовски (1965 ш.) Пленум хинначул т1ехьаг1арча шерашка дикалга диллача эргаьнкхай экономика сектора материально-технически база. Кхоаза совг1а айденнад къахьегам энергеца 1алашбар; 1,7-зза дукхаг1а хиннад хаш дехкеи доккъаьаи лаьтташ; кхоаза — минеральна удобренеш лоаттаьга. Хьалъяьй специализированни хьайбий комплексаши производство промышленни технологи йола йоккхий птицефабрикаши. Дег1аьхаш а лакхаэффективни боахамий юкъарои агропромышленни предприятеш а объединенеш а. Из бахьан долаш колхозашнеи совхозашнеи шоаза гаргга айеннай къахьегама оасарие.

Хьаьнй юрта боахама г1улакх деш йола керда отраслеш: хьайбий боахамии довъараш кийчдараи эша машинаш хьаер, юрта г1илдоиьер, комбикормови микробиологически промышленность. Дикка дег1аеннай юртбоахама машиностроени. Промышленноста кхачан доакъой керттера т1ехьаьарча кхаь пятилетие производственни фондаш 2,7-зза дукхаг1а хиннй.

Советски наркхой вахарги къахьегами к1оарги хувцаяш хиннад, толама къоастамы дукха социальни проблемаш.

Ховш да, социализма моастаг1ий вай юрта боахама толамаш ца хьахи а [illegible] г1ерташ баьта. Х1аьта а, 1алама доккхи дукха хиннавие а, юрта боахами продукци мерк1аг1а пятилетие шера юкъера лаьрх1ача 82,8 миллиард сом хиннача, итталг1ча пятилетие 120,0 миллиардах д1аиаьнай. Т1аккхийтар — 50 процент). Дукхаг1а хилар долун да КПСС мехкашка из 31 процент, США — 20 процент хиннача чоте ийцача х1аьта а. Цу т1а а лархIа доаг1а вай 1алама хьалаш дукха а аьттуп боацаш дег1а долга, юрта боахама дакъе вайга кхаьча т1ехьале 1аяха да веларговлаш ца хиннилга а.

Цу шерашка (1961 — 1980) дикка дукхаг1а даьхад юртбоахама продукце керттера тайпаш. Шера юкъера лаьрх1ача ялат 130,3-негара 205 миллион тоннага, шекара свекла — 59,2-негара 88,7 миллион тоннага кхаьчай. Дикка дукхаг1а яьхай кхьйоле юртбоахама продукташ а. Пхийтта шера дулхи дулха продукташи вахача цхьан сага сих юалга 41 процент, шурен шурий продукташи — 25 процент, фуаш — шоаза гаргга, баьцадаараш — 35 процент, генарни даьтта — 24, шекар — 30 процент айденнад.

«КПСС ЦК мартовски Пленума, цул т1ехьаг1арча Пленумашка КПСС XXIV — XXVI съездаша дег1айоалаьа йола установкаш, — белгалдир новкъоста Л. И. Брежнева, — парте х1анзарча аграрни политика — 1илман политика, вай т1ера ца даьначев даргдоацачев нийсача политика лард хилар».

Х1аьта а, белгалдир новкъоста Л. И. Брежнева, карег1даьнлачох тоъам бе йиш яц вай, кхачан проблема х1анз а ден повестка т1ера 1оыьхха йоацилга б1арга ца го йиш яц. Нагахьа санна советски сага буача кхачан рацион калорийностага диллача физиологически нормашка хьежжа яле, кхачан структура тоае езаш я. Кхоачашдеш дац дулхеи шурийи изделей хьакъехьара хьашташ, кхоачамболаш дац баьцадаараши соми. Цхьайолча районашка кхачан товараш доапаш моттигаш нийслу. Кхачан цхьадолча тайпай дефицит хилара объективнии субъективнии бахьанаш, фактораш хьагуча а яьха, докладчика белгалдир, уж хьалаш чоте а ийна, КПСС ЦК Политбюрос лаьрхх1а йола Кхачан программа оттае лаьрх1алга.

Юрта боахама ший а цуна г1улакх деча промышленноста, транспорта, торговле довкъой а системность, комплексность, цар низаш в1аши нийслар а в1ашаг1тохар а, цар берриге болх юкъара де лерх1ачоа — лакха дикал йола кхачан продукташ хьаяра, потребителага уж д1акхачийтара т1аберзабар Кхачан программа лоарх1амег1а йола белгало.

Юрта боахама а саина, цунца юзаеннача промышленноста доакъой а балха эффективность д1ахо айяр, дег1аихара интенсивни фактораш керттерча даькъе хьадда довлар — из кхоачашъяра дукхаг1а действенни практически на1 мара боацеш никъ.

Д1ахо докладчика йоалайир юртбоахама производстви планированни ечара дикиника дашеш.

Х1аьта тахан а, дукхаг1а кхоана а, кертгердар да луи селекцин фу леладелгеи тоадарн, удобренеех эффективнег1а пайда эцара, х1ара вона, областе, района, боахама 1алама хьалаш чоте а ийцаш 1илман ларда т1а лаьтта лелаяра система юкъе йоаллара чотаг1а кхай хьункъам айбар. Шура дукхаг1а никхиней д1ануллуча хьайбан юкъера йолла ийдаиаем дарг ца хилара г1уланке нерте оттаду хьайбий фу дикаг1а хулийтнига, племенной бола тоабелга, лакхапродуктивни хьайбий тайпаш дебадар, дикка дукхаг1а довъараш кийчдар цар дикал айяр, дикаг1а царех пайда эцар.

Уж проблемаш къоастаеш боахамаше лелаяри латт юртбоахама производствана интенсификации ира наьъ аьна предложенеш леха дезача вай 1илмана хьалхашка.

Интенсификации нии, эффективноста наьъаьг1а даха ро лаьрх1 юрта боахама [illegible] отраслеш [illegible]. Программа т1а лаьрх1ача [illegible] ча дулха шурийи промышленность, [illegible] лодильникий низалаш, элеваторий емкосташ, дег1абоалабе беза тарии боахам.

Лоацача хана кхачан продукташ дукхаг1а т1акхетийта йиш хулийтарг1йола агропромышленни комплекса объекташ ший ханнахьа болх бе йолавлийтара ма могга дукхаг1а уйла т1еахийтаяза яргьяц. Уж объекташ мехка ударни стройкаш санна лерх1а еза.

Юрт социально эргаинкхара деш дола г1улакхаш программах шийх довлла дакъа да. Дуцар да наха чу1е, керттерча даькъе нов-карт а йолаш, шоай доалахьарча 1оаиш долча боахамашта лаьрх1а ноа хьалъаь поменешеш а йолаш ц1еноги хьалделга, школаш, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, клубаш, дукхаг1а хьалъелга, юрта бахача наха медицински, торгови, бытовой г1улакхаш дикаг1а делга. Цу г1улакхашта хьожаде лерх1 80 шерашка 160 миллиард гарга сом. Из йоккха цифра хиина ца 1еш, городаи юртаи юкъера холуш йола социальни башхалонаш д1аяхара т1аерзаьа йоккха политика а я.

Программа т1а дика белгалдаьд арахьара экономически бувзамаш а. Цо лерх1 капиталистически мехкашкара кхачан импорт к1езигъе. Из лоарх1аме да цхьайолча паччахьалкхений кулгалхой ялат дохкар санна йола массазара коммерчески операцеш вай мехка низ бара средство, политически т1ат1аьара герз а даь д1аоттае г1ерташ хиларах а. Цунца вай машар хинна а бац, е машар хила дага а дац, аьлар новкъоста Л. И. Брежнева.

Кхачан уж е вож дола тайпаш дахара заданеш эггара к1езигаг1а ираш санна лархIа еза, аьнна белгалдир Пленуме. Лоарх1ам болаш да уж заданеш кхоачашъярал совг1а т1еххоачаш а яра дерригa низаш т1адохийтилга.

Кхачан программа й1аьхача ханара а, юкъерча ханара а, сихха а, т1ехьадаккха йиш йоаца а декхараш оттаделга белгал а даьккха, новкъоста Л. И. Брежнева аьлар, т1еххьара дараш (сихха а т1ехьадаха йиш йоаца а декхараш) вай еча йоакхои юкъмоттиге д1аоттаде доаг1а. Дерриге а де деза программа ший хьалхара беркат укх шера хьадалора. Цу г1улакха лоарх1аме да х1ара районе, х1ара областе, х1ара республике уйла аь в1аштiехьа а аьккха х1ама вехьа йоарца къовсам лоаттабара, заготовительни, транспортни, торгови организацеши хадданза болх бергбола нийса системи чакхъяккхар. Х1амаш йоарца къовсам лоаттабе беза потреблене даькъе а — общественни кхача буача, санаторешка, 1алоiача ц1еношка, х1ара дезале.

Программа т1а уйла т1ахийтай юрта боахама продукци язхьара дикка доккха дакъа кхоачача цаьха шоай доалахьарча 1оанпа долча боахамашта, бешамий-огородни кооперативашта, х1аьта оитта предприятеий организацеи 1оаиш долча боахамий торонех болаг1а пайда эцара. Цу боахамашта маьгаза а даим а новкъостаи дарах сих а долуш а пайда бала тарлу.

КПСС ЦК Пленумо б1арча [illegible] новкъоста Л. И. Брежнева доклада т1аьа предложенеи выводии, Кхачан программа чакхъякхара, КПСС аграрни политика [illegible] кхоачашъяра партийни, наьха кьалмагий, боахама органашка, партийни а комсомольски а организацешка беча практически балха ларде уж йоахийта а [illegible].

КПСС XXVI съезда решенеш [illegible] 1990 шерага кхаччалца [illegible] СССР Кхачан программа [illegible].

Кхачан программаца цхьана агропромышленни комплекса доал делга тоадара, экономически механизм аргайоаккхаш тоаяра, цо болх бара а из дег1акхувлара а г1улакхий системага хьежжай КПСС ЦК Пленум. Довл дарен планированеи методаш, стимулированеи способаш, боахам лелабара механизм, белгалдаьккхар докладчика, хила еза лакха оасарле йола къахьегама хьалаш хьакхоллаш. Цу принципиальни установкашкара хьадоаг1аш да КПСС ЦК Пленумо а ч1оаг1даьча КПСС ЦК а СССР Министрий Совета а цхьадолча сопамий ма1ан. Цу соцамаш т1а дувц юрта боахамга, ерригача агропромышленни комплексага толаме болх байтара т1адерзадаьча г1улакхий шерраче а тайп-тайпарча а системах.

Дувцар сенах да аьлча, из да вай практике эггара хьалха агропромышленни комплекс планированеи доал дарен ше къаьстта йола объект санна хьакъоастарах. Цо йиш хулийт дикаг1а, пайда дукхаг1а хьабоалаш территориальни, отраслевой, программно-целевой планировани в1аши тарье. Цул ларде улл бухсоццаш хьахулаш дар, цо лерх1ар — мохк цахаддаш кхачанца 1алашбар. Цу де лерх1ачоа г1улакх деш я б1арча ца1 яь йола юрта боахама доал дара система а цунца бувзам бола центрера санна, моттигашкара а отраслаш. Районашка, краяшка, областашка, автономни республикашка в1ашаг1йохк агропромышленни объединенеш, х1аьта союзни республикашка — агропромышленни комиссеш. Из деча хана КПСС Центральни Комитета лерх1а а лийрх1ад, лерх1а а лерх1 колхозаши совхозаши мамогга ч1оаг1ъяза яргьяц, организационно-боахама даькъе цария кара х1ама хулга лакхданза дургдац, аьнна.

Юрта боахам д1ахо дег1абоалабелга 1алашде дезаш йола боахама расчет хьакхоллара де дезараш белгалдаьд. 1983 шера 1 январе денз хьайбашта, хьанхарчашта, жена, шурийна, ялата, шекара свеклашта, картолашта, баьцадаарашта, кхачан цхьайолча кхьча продукташта закупочни мохьаш лакяду. Воаг1ча хьалашка, зенаш деча, рентабельность лоха йолча боахамашка яьккхача продукцех телача мохьа надбавкаш елга юкъедоалоду. Цу г1улакхашта паччахьалкхено шера 16 миллиард сом д1адохийтаргда.

Рентабельность лоха йолча, зенаш деча колхозашка нах чубаха ц1еноши, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, пионерски лагераш, клубаш, культурно-бытовой г1улакхашта эша кхьйола объекташ хьалъяра а лелаяра а, наькъаш дехкара а паччахьалкхено ду новкъостал алсамдоал. Цу г1улакхашта паччахьалкхено шера 3,3 миллиард сом д1адахийта лерх1. Цу средствех дикаг1а пайда хьабаргбола х1ама де деза.

Колхозий финансови хьал тоадара 30 миллиард сом совг1а цария т1ера д1адаькка а паччахьалкхен декхар д1алула т1ехьадаккха лаьрх1ад.

Совхозашкеи колхозашкеи къахьегамах мах телачага тоаду, бригадни коллективни подряд, аккордно-премиальни система шерра юкъейоалалга белгалдаьд. Къахьегамах мах телача хана дукхаг1а тергаладергда 1аламаклиматически хьалаш, [illegible] балха стаж хилараш [illegible] лакяду (юкъера лаьрх1ача 30 процента) совхозий, колхозий специалистий, г1улакхерча наьха оалаш, х1аьта [illegible] колхозий а совхозий болалой а къахьегамах мах телара лоад1ам.

Юртбоахама производство д1ахо [illegible] тороиаш хьеелл колхозаштеи совхозаштеи доал дара демократически принципаш аргайоахаш тоаяро.

Ц1енхаштта хувцамаш юкъехьо колхозашта, совхозашта г1улакх деча организацеша лелаеча отношенешта. Цу тайпарча организацей балха мах бара ларде укхаргда г1улакхаш дарца цхьана юртбоахама производства хьокхамаш а, продукци яккхар а. Заготовительни организацей балха мах бергба духхьал юртбоахама продукцена заготовкаш яра планаш кхоачашъярга хьежжа.

Юртара вай кадраш боарам боаццаш дег1альхкай, доккхий а чоалхане а декхараш кхоачашде низ д1аккхоачаргболаш я уж. Кулгалхоех тешам болар, царгера доаг1аш дар хьадехар, цар балхага бола а кхоачаш хьажар, инициатива хьаллоцар, цунца цхьана т1адиллача г1улакха хьалхара х1аране бехкетокхам лакхбар — цу тайпара да юртарча кадрови деша хьакъехьарча парте политика ма1ан.

Колхозийи совхозийи экономика ч1оаг1ъяра, кадраш д1ач1оаг1ъяра, юртбоахама производствана стимулированни яра мероприятешка 1983 шера кхы т1а 30 миллиард сом совг1а д1адохийтаргда. Лоарх1аме да, аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, укх гарггарча хана цу средствашца продукци дукхаг1а йоаккхилга 1алашдар. Кхачан программа кхоачашъяра балха юкъедахьа деза дерригa а: кадрай знанеши организаторски говзали, наха юкъе болх бара парте еррига й1аьхий опыт. Укхоза лоарх1аме моттиг кхоач юрташкарча парте райкомашка, партийни организацешка. Коммунисташ, х1аьта уж юрта н1езига бац: ялх миллион — парте ерригача состава кхоалаг1а дола дакъа — декхарийла ба хьинаре къахьегара, инициатива, ло1ам гойтара, т1аг1ертта хилара масал гойта.

Дукха х1ама тийша да юртбоахама производства кулгалхоех а. Лоарх1аме да, аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, кулгалхо «ший моттиге вола саг хилар», кулгалдар стабильни хилар, кхыча тайпара хилча вай хано д1адехарий боарам т1а кхоачаш юртбоахама производство айе хала хургда.

Х1ама хьакхоллаш йола вай планаш кхоачашъяра, белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, машар лораббе безе вай. Цунца цхьана вай планаш толаме кхоачашъяр — машара г1улакх ч1оаг1дара эша лоарх1аме х1ама. Советски наьха къахьегам — вай Даьхен низ ч1оаг1баран из тоаран эггара тешаменг1а йола к1ийле.

«Вай юкъера йола Кхачан программа — юрта боахами цунца дувзаденна дола доакъоши дег1адовлидара алха оалан т1ара гола тохар хиина 1ац, — белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева. — Ший хьисапаца, масштабашка диллача из декхарийла я берригача халкъа боахама прогресс ала 1алашде».

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешка, боахама органашка, колхозашка, совхозий болалоша, специалисташка, 1илмахошка, промышленноста болалоша, юртарча бахача ерригача наха, городий къахьегамхошка ЦК Пленумо т1аийца решенеш кхоачашъяра [illegible], вай Даьхен экономически низ ч1оаг1дара кертерча хьалех ца1 дола кхачан ресурсаш алсамъяра белгалдаьча доалашка [illegible] хьакхайкадир КПСС ЦК Пленумо.

(Ук шера 28 мае ара даьллача «Правдан» передовица).

Парте ЦК Пленума решенешта жоп луш

Дег т1ара къоабалъю

Дега боккха тоам хулаш йийшар аз КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленуме «1990 шерага кхаччалца йолча хенарча СССР кхачан программахи из кхоачашъяра де дезарехи» КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева аь доклад. Вай Даьхен экономика ч1оаг1ъяра, наьха вахара хьал тоадера т1адерзадаь дукха г1улакхаш да Кхачан программе т1а белгалдаь. Уж чакхдахара тхоай низ д1акхоачар дергда оаха — юртбоахама болхлоша. Г1адауг1аш да укх шера тха ферма коллективо гойта хьокхамаш. Соаьха а цул хьалхарча а шерашка ца хиннача тайпара дика кхоачашъяьй оаха шура яккхара а из паччахьалкхенга йоахкара а пхе бетта план. Цул совг1а доахангара йоаккха шура денгара ди ме доал т1аккхеташ а я.

Уж толамаш даха а оасаре къахьега а къаьстта доккха новкъостал ду тха толашаг1а йолча доаркаша: Т. Галаевас, З. Газдиевас, Х. Бакашевас, кхычар. Дийнахьеи буси юкъера лаьрх1ача 13 килограмм шура йоакха цар х1ара кхоабача 1аттагара, х1аьта аз — 15 килограммал совг1а. Хьайбай продукци кхы а алсамъяьккхар духьа тхоай низ д1акхоачар дергда оаха д1ахо йодача хана а.

М. РЫБАЛКО,
Сунженски района Кирова ц1ерагIча колхоза доярка.

Тха керда декхараш

Баьцадаараш кхадеш йолча пхе бригадеи хьайбаш лелаеча ферма коллективеи укх деношка боккха тоам т1аьбохийташ йийшар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела нов. Л. И. Брежнева КПСС ЦК майски Пленуме Кхачан программа хьакъехьа аь доклад а цига Пленумо т1аийца соцам а.

Д1ахо йодача хана кхы т1а советски наьха хьал тоаро тоаяра Коммунистически партеи правительстваи еча йоакхонна жоп а луш тха совхоза къахьегамхоша керда социалистически декхараш т1аийцад. Планаг1а дохка доаг1араш 6000 тонни хьалха т1аиийцача декхарех 6250 тонни долаш тха баьцадаараш кхадераша дош деннад укх шера паччахьалкхенна 6500 тонни баьцадаараш д1адала. Х1аьта тха хьайбаш лелдераша декхар т1аиийцад укх шера паччахьалкхенга дулхи шурен йоахара планаш цхьайтта бетта кхоачашъе.

Уж декхараш толаме кхоачашдара т1аг1о1е балхаш деш боали тха къахьегамхой. Оаьа дег т1ара д1айха баркал оал КПСС ЦК-на Советски правительстванна.

Л. САИДАЕВ,
Грозненски района «Юбилейни» совхоза-завода директор.

ХЬИНАР ДОЛА САГ

1959 шера денз къахьегаш ва Гадиев Закре Ноьсарен района «40 лет Октября» яхача совхозе. Х1анз механически мастерской заведующи ва из. Цхьа трактор е комбайн араллац мастерскера цар болх мишта бу Закре ца хьежача.

Из ва юрта Совета депутат, исполкома а совхоза болхлой комитета а член, Т1ой-Юртарча № 1 йолча юкъерча школа дай-ноаной комитета председатель. Болх беше а Серноводскера юртбоахама техникум заочно йистеьккхай.

«Сатем боаца саг» — оал нох совхозе. Совхга из бола ялат чуийца ма-даьллинге а кхы хьем ца беш сихха Закре тоаенна тоаль яьлар еррига комбайнаш, трактораш, юртбоахама кхьйола техника. Совхоза кулгалхоша доккха баркал аьлар Гадиев Закрена гота балхаш хаинахье д1адоладе эша еррига техника дика тоаяр бахьан долаш. Х1ана из тешаме болх беш а я совхоза кхашка.

СУРТА Т1А: Гадиев Закре.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ ЯЬККХАЙ

«Шера пхи эзар метр бурув а тохаш, цхьан шерен ах шерен скважина йисте йоакхаргья», яхай левиз а йолаш шерра социалистически ях йоаржаьча Горячеводски бурув тохара балхий управлене лаьттан ченаш техкараша шоай хьинари низи кхо ца беш болх бу СССР-ен Нохч-Г1алг1айчен автономен юбилеецта сийленца накъабахара т1аийца хиина социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара. Хьалхарча квартале «Грознефть» объединенена чуйоаг1ача управленешта юкъе хьалхара моттиги ахчан премии хьожаеш, царна елар объединене карара кара тела ц1е байрахх.

Из совг1ат дала а доаг1аш деннад. Паччахьалкхен планал совг1а теха бурув 474 метр хилар. Бурув теха йисте а яьккха планаг1а лаьрх1ача бесса техкар ши скважина. Укх шера бурувдеттараша паччахьалкхенна баь пайда 62 эзар сом хилар.

УБР парткома секретара Довженко Петр Сидоровича дувц:

— Тха УБР-е йоахаш латташ йола скважинаш 1алаьмате дукха я, уж шоайла итташ б1аьш километраш гаьна лда, цар беча балха телет1ахьожам лоаттабара, царца айхха бувзам лоаттабара керттера участок лоарх1аш я ЦИТС (центральни инженерно-технологически служба). Цига къахьегаш ба шоай балхах кхеташ бола специалисташ.

ЦИТС-а пульте да тхо. К1еззига баьнна а моллаг1ча буровой болх лорзаг1а баьлча приборашa хьагойт укказа хиннар фуд. Телефонии аппараташка, рацега г1оллa ЦИТС-а пультера команда тел буровой кулгалхошка, специалисташка. ЦИТС-е къаьстта дика болх а беш, шоай декхараш ц1ена кхоачашдеш хиларца белгалбаьнна ба инженер-технолог Солодников Николай Михайлович, ЦИТС-а начальник Рудометкин Петр Тимофеевич, цуй заместителаш Исаков Лема Дашаевич, Джамалханов Мувса, кхыбараш.

«Шера пхи эзар метр бурув а тохаш цхьан шерен ах шерен скважина йистейоаккхаргья» яхача девизаг1а къахьегаш мел коллективаш я шуй УБР-е аьнна шийта даьча хаттара жоп а луш, Довженко Петр Сидоровича аьлар:

Царех я «Червленни-12», «Червленни-16», «Ястребинни-118» яхача буровой коллективаш. Кхычарел дикаг1а да цар производственни экономически хьокхамаш.

Ше дувцаш дар бокъонца бахъхилар къаьгга хьахьокхаш дола масал довладу парткома секретара «Ястребинни-118» яха скважина хьа а яйда. Соакха сентябрь бутт бовча хана яккха йолайир из. Укх шера 1-ча майга кхачалехьа е вешта аьлча ворх1 бетта цу буровой коллективо техад 4100 метр гаргга бурув. Цо хьахьокх шера пхи эзар метр бурув теха 1ерг яз ца хилар. Бетта цхьан скважинаца бурув тохара сухала задане 528 метрга д1акхоачаьй цун коллективо. Скважина яккха йоаелча деш буровой коллективо паччахьалкхенна баь пайда 356 эзар сом за.

Ункхаза дика болх беш ба буровой начальник Катаев Джамал Германович, мастер Огородник Владимир Васильевич, бурувдеттар Саидов Шарвуди Хасанович, бурувдеттачун г1оьча Саиев Мувса, слесарь Гапонов Александр Иванович кхыбараш.

Б. КОСТОЕВ.

ПЛАН Т1ЕХКХОАЧАШЪЯЬЙ

Грозненски бурув тохара балхий управлене коллектив къахьегама вахте эттай СССР-ен Нохч - Г1алг1айчен автономен сийлахьча юбилейнна сийленца накъдахара. Масала, бурув тохара пхе бетта план ханал 13 ди хьалха кхоачашъяьй, х1аьта июнь бетта чотаг1а УБР лаьттан ченаш тохкараша техад б1аьш метраш бурув.

Ях хьалха латтаеш хиларца белгалъяьнна я укхаза коммунисташ, кагирхой хьехамчаш керте латтача итташ йолча буровой коллективаш. Царех ца1 я буровой начальник Н. Д. Гусанов керте латтача № 509 йолча буровой коллектив. Цига хьинаре къахьегаш я буровой начальникаш А. Н. Золотарев, А. Т. Мау, В. А. Тараканов, В. Х. Тайсаев, С. В. Хожахмадов, кхыбараш керте латта коллективаш.

Д. ГАБАЕВ,
тха штате воаца корр.

Дерригача технико-экономически хьокхамий пхе бетта план х1аналехьа толаме кхоачаш а я, шоай хьинари низи кхо ца беш д1ахо а къахьегаш ба Грозненски «Дружба» яхача картонажни фабрика болхлой. Царна юкъе а хьалхи латтачарех ца1 я моторнстка, коммунистически къахьегама ударник Хашиева Марет. Цхьаккха бутт д1абахийтац цо 130 процентал чухьачаьа паччахьалкхен план кхоачашъеш. Цунаьа пхе бетта задане кхоачашъярах эггара хьалха рапорт деннад цо. Оасаре къахьегарах кхоачамоль 1еш ца Марет. Цо хьа мел еш йола продукци закхи т1ехдиеш шора хьайтаец цо.

СУРТА Т1А: моторнстка М. Хашиева.

И. Ц1ИНКА сурт.

1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА ЙОЛЧА

1982 ШЕРА 24 МАЕ ХИННАЧА КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМО КЪОАБАЛДИР 1990 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА ЙОЛЧА ХАНАРА СССР КХАЧАН ПРОГРАММА.

Коммунистически парте кулгал а деш советски халкъо белггалара толамаш баьхад коммунизма материально-технически база хьахкхоллача. Вай мехкага кIена долаш да лакхадегIадаьхка кIама хьахкхолла низаш, низ бола хьалха латта индустри, боккха лакхамеханизированни юрта боахам. СССР-е хьалъ-лый дегIаснача социализма общество. Даьхача толамаша къаьгга теIавеши хьагучайоах социалистически строй сийлахь-йоккха совленаши Iалаьмате дукха торонаш.

Партен Советски паччахьалкхени теркама юкъ-моттиге хила а хиннай йолаш а я сага, личность массе а оагIорахьара а гармонично а дегIаяра тIа-тIа дукхагIа ахтту бола хьалаш тьакхоллара еш йола йоакхо.

Цу даькъе йоккхий мероприятеш чакхъяьхай тIехьарча кхаь пятилетке. Къахьегамах лучун боарам 2-за гаргга айбеннаб. Потребление общественни фондашкара бахача наха дIанийпари льготаши 2,0-за дукхагIа хиннай. бахача наьха цхьан сага сих йола реальни доходаш шозза айеннай, 160 млн совгIча советски наха тоадаьд шоай нахлищи хьалаш. ДIахо дегIаенай просвещени, культура, унакцIено лораелга, бахача наха бытовой гIуллакхаш делга.

Советски наьха а шерра социально-экономически а политически бокъонаш — къахьеген салаIен, шеноша, мах боацаш дешен медицински гIуллакх дайтен бокъо, цар хьинаре дакъа лоац общественни паччахьалкхени гIуллакхашта лоал деча. Советски граждании бокъо СССР Конституце гаранти луш я.

Советски наьха вахара хьала боарам айбер ба мехка экономика хадланза дегIахилга Iалашдеш бола цар тешшаме беш бола болх. Алхха тIехьарча кхаь пятилетке халнъа боахама производствени кертера фондаш 3,2-за дукхагIа хиннай, национальни доход алсамъяльнний 2,4-за. Динамично дукхагIа хиннай промышленни юртбоахамен продукци. сихъенай Iилма-технически прогресса темпаш.

ХIанз хьакхеллача мехка экономически Iилма-технически потенциало торо лу коммунизм хьальъара керда йоккхамасштабни декхараш толаме кховчашде.

КПСС XXVI съездо социально дегIаахарен хальха хьал-торо айпрен программа хьалхарча плане йоакхаш оттадаьд баха нах кхачан продукташца Iалашбар тоадара декхар.

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела новкъоста Л. И. Брежнева инициативагIа из декхар кховчашдара оттаяй парте экономически стратегена чудоагIа лоархIамегIа дакъа доле Кхачан программа.

I. АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКС ДЕГIАЙОАЛАЯРА КЕРТТЕРА ИТОГАШИ ДЕКХАРАШИ

Коммунистически парте КПСС ЦК исторически мартовски (1965 ш.) Пленуме белгалбаь а цул тIехьагIарча Пленумашка, КПСС XXIII—XXVI съездашка дIахобихьа а никъ чакхбоахаш, боккха болх баьб юртбоахама производство айелга Iалашдеш.

Мехка экономика эффективность айяра ларда тIа чIоагIъяьй агропромышленни комплекса материально-технически база. Дикка тоаденнад юрта боахам технически Iалашбар. Колхозашкен совхозашкен къахьегама овсарле айеннай. Сихха дегIаденад лаьтташта химизаци мелиораци елга. ТIехьарча пхийтта шера юрта боахама минеральни удобренеш лоаттаелга 3-за дегIаденад, хIаьта хий дехкей докъадаьй лаьтташ 1,7-за дукхагIа хиннад.

Болх бе йолайолийташ я производства промышленни технологи йола специализированни хьайбаш леладу комплексаши йоккхий птицефабрикаши, дегIаьх лакха эффективни йола боахамий юкъерен агропромышленни предприятеши объединенеши.

Хьаний юрта боахама гIуллакхдеш йола керда отраслеш: хьайбай боахаман доакъараш кийчдаран машинашъю, юрта гIишлошъю, комбикормовни микробиологически промышленность; дIахо дегIаенай юртбоахама машиностроени. Юртбоахама продукци кийчъярца, дIаоттаь лоаттаярца, чакхъяхарца юкъаенначех отраслей производственни низалаш дукхагIа хиннай. Промышленноста кхачан доакъой производственни кертера фондаш тIехьарча пхийтта шера 2,7-за дукхагIа хиннай.

Колхозийи совхозийи практикана хьинаре юкъехуьй Iилмана карагIдаьнна кердагIдараш.

Хьадза дика хувцамаш хиннад колхозаши совхозаши кадрашца Iалашъеча. Юрта болх беш а лакхерен лаьрхIа кийчерен дешар дийнна 1,8 млн. специалисти 4,5 млн. гаргга трактористи-машинисти а автомобилий водитель а.

Дукха гIуллакхаш даьд юрта бахаро социально-бытовой хьалаш тоадара. 1965 шерагара [illegible] 1980 шера 2-за [illegible] 2,3-за [illegible]. Юрташка цу наха чубаха дIаденнад 500 млн. кв. метр йола [illegible], 2,8 млн. моттиг йола [illegible] клубаши культура цIенош — 7,7 млн. моттиг йохаш.

Парте аграрни политика чакхйоахаш [illegible] 121 млрд. [illegible] 1,5-за [illegible].

Мехка дикка дукхагIа [illegible] ялат, [illegible] 190 млн. [illegible] 205 млн. тоннага кхаьчар.

Дулх 9,9 млн. тоннагара 14,8 млн. тоннага [illegible], шура — 64 млн. тоннагара 89 млн. тоннага, фуаш 29 млрд. хиннача — 63 млрд. Дикка дукхагIа яьккхай сомий-баьццаьарий продукци: баьццаьараш — 1,6-за, сомий комараш — 2,0-за, комсаш — 2-за.

Цу деррига торо елар, мехка баха нах 1965 шераца нийсдича 35 млн. саг дукхагIа хиннабале а цар буача кхачан боарам хоалуш айбе. Массанахьа а Iалашдаь да баха нах маьлхаца, маькхабулкайн макаронни изделешца, шекарца Iалашбелга. Дулхи дулха продукташи сага сих дIаккхоачилга 41 процент, шурен шурий продукташи — 25 процент, фуаш — 1,9-за, баьццаьараш 35 процент айденнад. Советски сага кхачан рацион физиологически нормаша мах яххара я.

ХIанз парте декхар оттаду, дегIаенача мехка потенциалах пайда а эцаш, йиш йолча лоацача хана баха нах кхачан дерригача тайпашца тешшаме Iалашбе. ДукхагIа маьхе йолча продуктай чотагIа советски наха буача кхачан структура дикка тоае.

ЦхьайтталагIча пятилетке баха нах маьлхаца, маькхабулкайн макаронни изделей ассортиментаца, коартолашца, шекарца Iалашбарал совгIа лерхIаш да крупа, кондитерски хIамаш, маргарин, фуаш, чкъаьра санна йолча продукташца а бизза Iалашбе, дулхаца, шурийца, генарий даьттаца, сомий-баьццаьарий продукцеца дикагIа Iалашбе.

ШийтталагIча пятилетке производство дIахо дегIайоалаяра ларда тIа лерхIаш да дулх, генарий даьтта, баьццаьараш хоалуш дукхагIа нахага дIакхачийта.

ШийтталагIа пятилетка чакхйоалаш бахача наьха цхьан сагага кхоача кхачан керттера продукташ аххарна гаргга хургья: дулхи дулха продукташи — 70 кг, чкъаьран продукташ — 19 кг, шурен шурий продукташи — 330—340 кг, фуаш — 260—266, генарий даьтта — 13,2 кг, баьццаьараши бахчеви культураши — 126—135 кг, сомий комараши — 66—70, коартолаш — 110 кг, шекар — 45,5 кг, маькха продукташ — 135 кг. Из мехка маркисолгIа продуктай юкъера боарам ба. Къаьсттача регионашка уж хьахургда Iалама-климатически хьалашца, наьман традицешца, кхача баккхабоахарца хьежжа.

СССР Кхачан программа чакхъяккхара керттера лостамаш ераш да:

Агропромышленни комплекса пропорциональни сбалансированни дегIаккхувлар, [illegible] дукхагIа хилийтара ма могга [illegible];

ЛеррагIа интенсификаци яр, лаьттан лакха эффективность йолаш пайда эцар, материально-технически база [illegible] чIоагIъяр, [illegible] производства [illegible] Iалашбар;

Агропромышленни комплекса производственно-технически потенциалах ма могга дикагIа пайда эцар, капитальни вложенеш материальни ресурсашех [illegible];

[illegible] производствана специализаци концентраци елга дегIадоаладар;

Кхом бара, юртбоахама продукци йоагIа кIеладаран цуи динал айпран тIехьа из хьалкхеча, чакхйовхача, дIаоттаь лоаттача, лаьрхIача транспортана дIа-юха кхухьнга вIаштIехьдоахача прогрессивни технологеш юкъейоалаяра наькъагIа къовсам лоаттабар;

Юртарча вахара социально-бытовой хьалаш дIахо тоадар.

Юртбоахама продукци дукхагIа яккхара хоадамбеш бола лоархIам болаш я колхозаши совхозаши. Партийни, советски, боахама органий низаш гIалахийта хила дела деррига боахамашка къахьегама овсарле хадданза лелаьхилга, цар болх хьадла товбелга, бенаш дейи рентабельность лоха йолаши йолча колхозийн совхозийн экономика айелга Iалашдара.

Кхачан ресурсаш хьалйизара из де хьалаш мел долча предприятейн организацейн юрта боахама гIонна йола предприятеш дегIаккхула ела болхлошен гIуллакхерча нахен буаш бола юкъара кхача дукхаца, шурийца, баьццаьарийца, коартолашца маммоттга дукхагIа Iалашбар дукха. Шерра пайда ада беза коллективни бешамийи огородийи граждании шоай доалахьа долча гIонна долча боахамий торонех.

Кхачан проблема боахама а, политически а хьакъехьа — укх карарча итт шера керттера проблема. Из толаме кховчашъяра бола тешам — цера планаши цхьайтталагIча пятилетка плани кховчаш а тIехкхоачаш а яр.

СССР Кхачан программа декхараш кховчашдар — дерригача халкъа гIуллакх, ерригача партийни, советски, боахама органий, профсоюзни комсомольски организацей, колхозийн совхозийн, агропромышленни комплекса кхыча предприятей, хIара советски сага эггара хьалхара декхар.

II. КХАЧАН КЕРТТЕРА ТАЙПАШ ХЬАДАР. КХАЧАН ТОВАРАШ ДОХКИЛГА ВIАШТIЕХЬДАККХАР

Ялата яа чекхдоахачара продукташ хьаар. Кхачан программа тIа белгалдир ялат сихха а тешшаме а дукхагIа даккха — юрта боахамера керттера проблема. Декхар латт гаргарча шерашка мехка тIа дукхагIа эша дикал лакха йола кхачаний фуражний ялат Iалашдарах, эшаш йола ялата паччахьалкхен резерваш экспортни ресурсаш хиларах. Ялат дукхагIа даккхара керттера никъ — массанахьа а хьувкъам айбар. Итт шера ялата культурай хьувкъам 6—7 центнер айбе беза, хIаьта 1990 шерага гектара тIара 21—22 центнер даккхарга кхача а деза. ЛерхIаш да цхьайтталагIча пятилетке шера юкъера довккха ялат 238—243 млн. тоннага а шийтталагIча пятилетке 250—255 млн. тоннага дIакхачийта.

Довкъара долча ялата ресурсаш алсамъяхара мукхкени дукхагIа баккхарца цхьана биззагIа пайда ийбеза хьажкIий йоккхача торонех. 1985 шера валовни хьажкIаш гулъе еза 17 млн. тоннал кIезигагIа йоацаш 1990 шера — 20 млн. тонн. Из культура хьалкхеечен чуэцачен деррига кхашка индустриальни технологи юкъейоалае еза.

Iалашде дела ялата-бобовни культураш 1985 шера 12—14 млн. тонни 1990 шера 18—20 млн. тонни йоаккхилга.

Ма-могга дукхагIа ялат доаккхаш массаза а йовхо еза кхачани фуражний ялат, маькх, маькха продукташ кхом беш, хьурмат деш дIаахийтара.

Хьайбай продукташ ахар. Декхар оттаду шера юкъера лаьрхIача цхьайтталагIча пятилетке дулх — 17—17,5 млн. тонни шийтталагIча пятилетке 20—20,5 млн. тонни даккха, шитта лаьрхIача шура 97—99 млн. тонни 104—106 млн. тонни, фуаш — 72 миллиарди 78—79 миллиарди. Массанахьа а хьайбай боахам интенсивни хьисапе лелабарга довлга, хьайбай оалхазарий деррига тайпай продуктивность дикка айелга Iалашде. Хьайбай фермаши комплексаши квалифицированни кадрашца чIоагIъе.

Селекционно-племенни балха боарам айбе. Паччахьалкхен ветеринарни служба биологически препараташ хьаеча предприятейн материальни база шеръе а чIоагIъе а.

Дулха ресурсаш дукхагIа хилийтара керттера лостам хила беза **бежан дулх** сихха дукхагIа даккха. 1985 шера бежан дулх 7,8 млн. тонни 1990 шера 9,5 млн. тонни даккха. Колхозашкен, совхозашкен, боахамий юкъарча предприятешкен доккхий хьайбаш хьалкхеделга а чуоттадаь кхоабалга а деррига промышленни ларда тIа дакха, керттерча даькъе боахамашка кийчдеча доакъарашца уж Iилош а деш.

СихагIа дегI доахьа хьайбаш дийъа хиларах **тIарра залкхарт** леладар дIахо дегIадоаладара дукхагIа уйла тIа хийта. 1985 шера хьакхин дулх 6,5 млн. тоннаген 1990 шера 7—7,3 млн. тоннаген дIакхачийта. Хьакхарий леладара эффективность айе.

Промышленни фермашкен комплексашкен дикка интенсивни хьакхарч леладарх тарра биззагIа пайда эцар специализированни йовнча колхозашкен совхозашкен предприятейн организацеи гIонна долча юрта боахамашка, наьха шоай доалахьарча гIонна долча боахамашкен хьакхий дулх даккхара торонех.

ДикагIа пайда эца мехка шаьраача, [illegible] лаьмнашка [illegible] районийн **устагIий дулх** [illegible]. 1985 шера из йоаккхилга 1 млн. тоннаген 1990 шера 1,2—1,3 млн. тоннаген дIакхоачаде. [illegible]

Поливарни дулх 1985 шера [illegible] 1990 шера 3,1—3,6 млн. тонни доаккхилга Iалашде.

Кроликий дулх дукхагIа даккхара. Шоай лоIамагIарча кроликаш лелаеча товариществай болх тоабе, фуна йола кроликаш бахача нахага царна ма эшша йоахилга диззагIа Iалашде.

Говраши сьарчи дукхагIа леладара чотагIа дулха ресурсаш алсамъяхара де деза де.

Шурен шурий продукташ дукхагIа яхара керттера лостам — деттача доахана продуктивность айелга. Декхар оттаду — 1990 шерага колхозашкен совхозашкен юкъера лаьрхIача хIара Iаттагара 500—600 килограмм дукхагIа хилийта. Шурийна хьайбаш леладелга дегIадена районашка юкъера лаьрхIача шера хIара Iаттагара йоаккха шура 4 эзар килограммага дIакхоачае еза.

ЛеррагIа дIабахьа беза шурийна лаьрхIа хьайбаш леладелга, эггара хьалха йолаш йола фермаш шеръяран царна реконструкци ярен чотагIа промышленни ларда тIа яхара болх. Шурий дикал айе еза.

Дулхен шурий продукташ ассортимент дикагIа хилийтара а тоаяра а де дезараш белгалдаьд.

Хьайбаш леладара чIоагIа доакъара база хьаккхоллар. Программа тIа лаьрхIа да 1985 шера мехка доакъараш 500 млн. тонн 1990 шера 540—550 млн. тонни доакъарай единицаш йоахилга Iалашде. 1990 шера йол — 110—112 млн. тонн, корнеплодаш — 60—63 млн. тонн, кийчъе.

Эшаш йола мероприятеш чакхъяха еза кхашкен даьгIенашкен доакъараш кийчделга дIахо сихдара, доакъараш доаха ерригa моттигаш дукхагIа доакъараш лургдолаш хилийтара, хIара боахамо хьайбашта эшар дикал лакха йола гIожачен хььачен, даьгIенашкарчен доакъарашца ше бизза Iалашбара.

Колхозашкен совхозашкен доакъараш кийчдара специализированни отраслевой хьисап оттаде. Къаьстта уйла тIаахийта еза белокаген кхыча компоненташкен диллача доакъараш сбалансированни хулга Iалашдара, доакъара дикал тоаяра, царех дикагIа пайда эцаран уж зехьа довлга кIезигдаран.

Доакъараш кийчдаран дIаоттадаь лоаттадаран прогрессивни технологи шерра юкъейоалае. Итт шера бола бе йолаийта 240—245 млн. куб. метр чухоаргIйола силосни, сенажни гIопаши, сенохранилищаш — 80—85 млн. тонн, корнеплодохранилищаш — 30—35 млн. тонн цьарчоа лелав йиш йолаш.

Чаккдаха дела гIуллакхаш белгалдаьд паччахьалкхен, боахамий юкъарча предприятешка, колхозашка, совхозашка, фуражни ялатах дикагIа пайда эцар дуаьа комбикормаш дукхагIа арахецара.

Боахамий юкъара предприятеш, колхозаш, совхозаш Iалашъяра бизза бола боарама йола белково-витаминни добавкаш дукхагIа арахецара, доакъара дрожжеш, доакъара лизин, чкъаьрех даьнна хьожа, хьайбаш даьнна доакъараш дукха хьалара оаденеш оттаьй.

Сомий-баьццаьарий продукци коартолаш йоахилга. Программа тIа белгалду [illegible] 11—13 млн. тоннага а [illegible] 10—11 млн. тоннага а дIакхоачаде лерхI. [illegible] ЦхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера валовни гулъеш йола коартолаш 87—90 млн. тонн хилийта, хIаьта шийтталагIча пятилетке — 90—92 млн. тонн.

РСФСР къулбехьен районашка, Украински ССР-е, Казахски ССР-е, Средни Азе республикашка, Закавказье, Молдавски ССР-е сомий-баьццаьарий продукци йоаккха а чакхйоаккха а доккхий специализированни боахамаши агропромышленни предприятеши хьалъелга белгалде, цу районех мехка Центре, европейски даькъан Къулбехьене, Урала, СибарегIа, Гаьнарча Малхбоалене баха нах йовхал дукха езача баьццаьарий, сомий а комарий а культурай продукцеа Iалашбу кертера бола хьое.

Эггара хьалха Белорусски ССР-е, РСФСР Нечерноземни зона областашка, Прибалтика республикашка а еш товарни коартолаш йоахкха специализированни зонаш хьаелга чакхдаккха. Украински ССР районашка, Закавказье, Средни Азе республикашка хьалха хьайоала коартолаш кхелра зонаш шерръ. Къаьстта ВАМ а зоне а деш. СибарегIе а Гаьнарча Малхбоален а районашка коартолаш, баьццаьараш дахара йола юртбоахама база сихагIча тайпара дегIаккхулла.

Продукци кIезигагIа йоалдра а массанахьа чунаш латтача хана дIа-юха ккухьилга лоацдара а сомий баьццаьарий продукци коартолашии лоаттаю хранилищаш дикагIча тайпара дIаниисъяра мероприятеш чакхъяха. Коартолаш, сом, баьццаьараш лоаттаяра прогрессивни способаш шерра юкъехувла.

Хьуна сом, комараш, грибаш гулделгеи кийчделгеи дикка шерде.

Сомий-баьццаьарий продукци чакхъяккхара, лоаттаяра низалаш сихха алсамдахара де дезараш белгалдаьд.

Ерригa хьалькха продукци лоранра, чакхъяккхара, маьхала яккхара юкъарчал доацаш колхозашкен совхозашкен сомий-баьццаьарий продукци чакхйовха а лоаттаю а низалаш хьалделга шерра юкъехкахьа могадаьд.

Шекар доаккхилга. ШийтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера шекара свеклаш йоахилга 102—103 млн. тоннага дIакхоачаде лаьрхIад. Цу гIуллакха лаьрхIа шекара свеклаш кхеяр керттерча даькъе индустриальни технологега доаккхилга чакхдаккха лаьрхIад.

Шекар даккхара заданеш оттаьй. Из ца дойтар духьа 1990 шу хьатIаккхоачаш 100—105 денга-бийсанга кхоачаш шекара свеклаш чакхъяхара сезон лоацъяра де дезараш белгалдаьд. Дукха а дукхагIа доаккхаргда мода. Йокхарий леладу специализированни боахамаш хьаделга а йокхарий лоаттаду моттигаш промышленни ларда тIа йоахилга а дIахо дахьа, бахача наха йокхараш леладара дукхагIа теркам тIаахийта могадаьд.

Генарий даьттен маргариновн продукци йоаккхилга. Партийни, советски, юртбоахама органий, колхозийн совхозийн, заготовительни хIамаш чакхйовхачен предприятей лоархIаме декхар да даьтта доахача культурай генараш дукхагIа лахар, уж дIаийделга, лоаттаделга, чакхдоахилга тоадар, даьтта доаккха генараш довлга кIезигдар.

ЦхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера генараш доахилга 6,7 млн. тоннага а шийтталагIча пятилетке — 7,2—7,5 млн. тоннага а, даьтта доаккха кхеш йоахилга цу шерашка 1,4 млн. тоннага а 2,2—2,3 млн. тоннага а дIакхоачаде лерхI. Мехка европейски даькъ тIарча, Средни Азе, Казахстана хий дехача лаьтташ тIа даьтта доаккха кхеш дукхагIа дIае. Генарий даьтта даккхара ресурсаш алсамъяхара цхьайтталагIча пятилетке мехка цхьайолча зонашка рапс кхесла юкъедоаладе.

Программа тIа оттаьча заданеша цхьайтталагIча а шийтталагIча а пятилеткашка генарий даьттен маргариновн продукци йоаккхилга, уж дикагIа хилийтара де эцараш белгалду.

Кондитерски изделеш, кхачан концентраташ, комсий чхьагIар, йий, юрта бохабеш доаца маларaш арахецилга. Кондитерски изделеш арахецилга дегIадоаладе а 1990 шу хьатIаккхоачаш 4,1 млн. тоннал кIезигагIа йоацаш уж хьае а лерхI, хIаьта кхачан концентраташ — 350 эзар тоннага кхаччалца. Бахача наха чIоагIагIа хоатташ йола продукци: пастило-мармеладни, хIаьта шитта шекар кIезигагIа теха хьоаранаь кондитерски изделеш хьаелга дегIадоагIаргда.

1985 шу хьатIаккхоачаш **чайни лист** гулъелга 560 эзар тоннаген 1990 шера — 740—750 эзар тоннаген дIакхоачадеш алсамдаккха лерхI, хIаьта натуральни чай хьаделга цу шерашка 230 эзар тоннага а 290—300 эзар тоннага а дIакхоачаш. Чай дукха дикагIа а ассортимент йоккхагIа йолаш а хургда.

Чкъаьран продукци йоаккхилга. Чкъаьрий а форда продукташ а дукхагIа яхара, промысла овсарле лакхьяра а чкъаьран промышленноста флотах пайда эцара эффективность айяра а де дезараш белгалдаьд.

Iаманца чкъаьрий леладеча интенсификаци яра ларда тIа итт шера чкъаьрий леладеча боахамашка товарни чкъаьрий доахилга 3-за гаргга дукхагIа хилийта. Министерствашеи ведомствашеи чкъаьрий дахара шерра пайда эцалба цу гIулакхашта пайдана долча шоай доалахьарча предприятей промышленни Iамех. Итт шера дийна а гIорадаь а чкъаьрий доахилга 2-за гаргга дегIадоаладолда.

ГIонна долча боахамашка продукташ йоахилга. Компартей ЦК-ша, союзни республикай Министрий Советаша, министерствашa а ведомствашa а, партийни, советски, боахама, профсоюзни органашa мел эпар долча предприятей а организацей а гIонна долча юрта боахамашка кхачан продукташ йоахилга наьха сони дегIадоаладира. Цу боахамашта дола лаьтташ, хIаьта колхозашта совхозашта ийса юртбоахама техника, удобренеш, кхыйола материально-технически ресурсаш хьежайойла.

Союзни а автономни а республикай Министрий Советий, крайисполкомий, облисполкомий, райисполкомий, юртбоахама органий, боахамий а предприятей а кулгалхой, профсоюзни организацей лоархIамегIа декхар да юрта бахача хIара дезала беш хилийтара, бежанаш а коа тIара оалхазараш а леладара эша хьалаш Iалашдар.

Потребительски кооперацe бахача нахагара совъяьнна юртбоахама продукци ханнахьа дIанийелга вIаштIехьдоаккхалда.

Кхачан товарий торговли вIаштIехьъяккхар. Союзни республикай Министрий Советаша, торгови сеть йолча СССР министерствашеи ведомствашеи бахача наха торгови гIулакх дара боарам дикка лакхболба. Де доагIар долла, тикаш, столовеш, кхыйола торгови предприятеш дукхагIа хилийтара а уж дикагIча тайпара дIанийсъяра а, бахача наха ма могга дукхагIа аьттонаш хилийтара цар балха режим тоалра а. Ерригача йоккхийча предприятешка, гIишлонашка, дешара заведенешка столовеш хила йоагIа.

Колхозий рынкаш дукхагIа хилийта, рынкашка торговли вIаштIехьйоаккхилга тоаде, цар материально-технически база чIоагIъе.

Ма могга гIо де потребительски кооперацe фолх дегIабоалабара, граждании шоай доалахьарча гIонна долча боахамашкара ийю юртбоахама продукташ йоахилга шерде, уж продукташ промышленни центрашка тикаш хьаелга кооперативни организаешта помещенеш хьенае, транспортаца Iалашъеча царна новкъостал де.

Колхозашцара, совхозашцара, агропромышленни комплекса кхыча предприятешцара торговле дукхьа буьламаш дегIа а кхуьла, эргадоахаш тоа а де.

III. АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИ БАЗА ДЕГIАЙОАЛАЯР

СССР Кхачан программа толаме чакхъяккхара лоархIамегIдола хьал да Iилма-технически прогресс сихьар, производственни потенциалах лакха эффективность йолаш пайда эцар. Производствани механизаци химизаци елга дIахо дегIадоалаяр, лаьттанаш шерра мелиораци яра ларда тIа юрта боахама агропромышленни комплекса деррига долчей материально-технически база чIоагIъяр.

Юртбоахама производствана комплексни механизаци елга промышленноста кхачан доакъош технически арахецыл [illegible]

Программа тIа белгалдоахаш, машиностроительни министерствай, агропромышленни комплекса ерригача министерствай а ведомствай а керттера декхар [illegible]

1990 шу хьатIаккхоачаш [illegible] леладаран хьайбай боахамаш комплексни механизаци елга, промышленноста кхачан доакъош [illegible] кхар дукха.

Итт шера юрта боахама [illegible] 2740—2790 эзар трактор, [illegible] 215 эзар [illegible], 94 эзар [illegible], 61 эзар [illegible]. 67—70 миллиард сома [illegible] 1170 [illegible] комбайни [illegible], цу даькъе 40 миллиард сома [illegible] 20—30 миллиард сома [illegible]

Юрта боахама [illegible] ... Паргда. 1990 шу хьатIаккхоачаш из турсья 210—235 млрд. киловатт-сахьт.

Машиностроительни заводашта тIадиллад оттаьча нормашка хьежжа тракторашта, автомобилашта, юртбоахама машинашта, технологически оборудованена еза запасной оатхалаш хьаелга.

Тракторий а юртбоахама а машинашъеча шийтталагIча пятилетке декхар оттаду керда а модернизированни а боккхагIа низ бола тракторий арахецилга Iалашде. ЦхьайтталагIча пятилетке модернизаци а ял тешшамегIа хилийта еза «Нива», «Колос», «Сибиряк» лаха ялат чуйду комбайнаш. Дуга чуца гусеницни комбайнаш дукхагIа арахеца йоагIа.

Производственни низалаш сихха дегIа а кхуолаш юрта боахама мел эша арахеца: лаьтта лорадара технологи юкъеяхьара еза машинаш; шекара свеклаш, хьажкIаш, коартолаш, баьццаьараш, кхыйола юртбоахама культураш кхееча индустриальни технологи юкъеяхьара эша комбинированни агрегаташ, еза дисковни орудеш, хIамаш цхьан боарамегIа дIаюв селнаш, свеклопогрузчикаш, кхы тайпа техника: чIоагIа минеральни а коача комплексни а удобренеш, хIаьта шитта коача аммиак дIакхахьара. тукаш оIаши эпра, лаьттан тIа тупсара еза лакха овсарле йола машинаш а оборудовани а: балха эша пестицидий растворай кийчъяра я уж кIезига мара ца эшача пайда эцара а оша машинаши оборудовании; шера кес чулоацо шоаш лелеи прицепной валковни жаткаш, чуйцачул тIехьагIа юртбоахама продукцена обработка юи лоаттаки поточни линеш а оборудовани а: колхозий, совхозий, бахача наьха хьашташ кхоачашдара эша оIазига габариташ йола техника.

ГIишлошъечен наькъаш ду техника хьаечен машиностроене лакха овсарле йола керда техника арахецилга карадерзаде лерхI. Яйгачен кхачаш промышленноста машиностроене керттерча даькъе поточни линеши оборудоване комплекташи хьаергьа.

Юрта боахама химизаци дегIайоалаяр. 1985 шера юрта боахама 26,5 млн. тонн, 1990 шера 30—32 млн. тонн (100 процент питательни веществаш лоархIаш) минеральни удобренеш юрта боахача лулга Iалашде, хIаьта химически доакъара добавкаш — цу шерашка 950 эзар тонн а 1,2 млн. тонн а.

Юрта боахама дукхагIа хьожае лерхI баьцовгIаш лораяра химически средстваш — 1985 шера 680 эзар тоннага кхоачаш а 1990 шера 750—790 эзар тоннага кхоачаш а, цуьца цхьана баьцовгIаш лораяра лакха эффективность йола средстваш арахецилга шерду.

ДегIаккхуларгIа доакъарий консерванташ хьаелга. 1985 шера колхозашкен совхозашкен уж лургья 110 эзар тоннал кIезигагIа йоацаш, хIаьта 1990 шера — 380—400 эзар тонн. Юрта боахам кIирах материалашца Iалашбара, цар дикал тоаяра эшар делга белгалдаьд.

1985 шера 1,2 млрд. тоннага кхаччалца йолча органически удобренеех колхозашкен совхозашкен пайда эцилга алсамдаккха, хIаьта 1990 шера — 1,5 млрд. тоннал кIезигагIа доацаш. Компосташ кийчъяран кIальхарчар даран торф доаккхилга шийтталагIча пятилетке шера 170 млн. тоннага кхоачаде.

Колхозашкен совхозашкен, хIаьта шитта Сельхозхиме организацешка химизаци яра эша материально-технически база хьаяра де дезараш белгалдаьд. Минеральни удобренеех а химизаци кхыча средствах а дикагIча тайпара пайда эцара Iилманен техникан наракIдальнараш, хьалха латта опыт юкъейтьара хьалхара агрохимически служба бехктонхам айбе беза.

Лаьтташта мелиораци яр дегIаккхувлилга. Программа тIа оттадаьд юртбоахама продукташ дукхагIа яхара мелиорацe лоархIам дIахо йоалаш хана кхы а лаккхбе. 1985 шера хий дехка лаьтташ 20,8 млн. гектарага дIакхоачаде, хIаьта 1990 шера — 23—25 млн. гектарага, доиъадаь лаьтташ цу шерашка 15,5 млн. гектарага а 18—19 млн. гектарага а дIакхоачаде.

Лаьтташта мелиораци елген уж юртбоахама юкъедоаладелген комплексни хьисапе Iалашдара, хий дехкачен докъадаьчен лаьтташ тIара проектагIа лаьрхIача тайпара юртбоахама культураш хьувкъяра керттера теркам тIабахийта. Хий дехка лаьтташ долча районашка къаьстта хьажкIаш а йохкаш, ялат даккхара тешшаме зонаш хьае. Мелиораци яьча лаьтташ тIара довкъар доаккхилга 1985 шера 63 млн. тонн а 1990 шера 80—82 млн. тонн а довкъара единицага дIакхоачаде. Хьайбай комплексашка хий дехка дагIенаш хьае.

Йоккхийча городаштен промышленни центраштен юххе баьццаьараш, хIаьта хий дехкача лаьтташ тIа хьалха хьайоала коартолаш тешшаме кхею зонаш вIаштIехьхилга чакхдаккха. Хий дехка йоккхий дуга комплексаш хьаелга дIахо даьха.

Лакха овсарле йола хий детта керда техника, мелиоративни балхаш ду машинаш а механизмаш а кийчъелген серийно арахецилгеи Iалашдолда машиностроительни министерствашa. Кемаш детта промышленносто 1982—1990 шерашка кийчъа яь, юрта боахама лойла «Фрегат», «Кубань» лахараш санна йола догIан хьисапе хий детта 32 эзар машина.

1990 шу хьатIаккхоачалехьа къулбаседа хиний цхьадола Волга бассейнах, хIаьта шитта Волга-Дон, Ростов-Краснодар, Дунай-Днестр яхача каналех дIатохара хьалъеча объектай хьалхара этап чакхйоаккхийла.

Агропромышленни комплекса доакъой производственни низалаш дегIаккхувлар. ДIахо хьолба мехка агропромышленни комплекса материально-технически база кхы а чIоагIъяра низъ. Цу доакъошка цхьайтталагIча пятилетке 233 млрд. сом капитальни вложенеех пайда эцилга Iалашде, цу даькъе юрта боахаме — 189,6 млрд. сомах а эцаш.

Программа тIа белгалдаьд лоацача хана кхачан продукташ дукхагIа яха йиш хулийта низалаш эггара хьалха дегIаккхулара капитальни вложенеш хьежаелга. Агропромышленни комплекса гIишлош мехка эггара лоархIамегIа йола гIишлош санна лархIа йоагIа.

Юрта боахаме капитальни вложенеш тIаерзайойла лаьттан беркат алсамдаккхара, хьайбай боахама тешшаме доакъара база вIаштIехьйоаккхара а продукци юххьанца чакхйоахха низалаш хьаяра а. Склдаш а хранилищеш а хьалъяра, хьайбай помещенешта реконструкци яра а уж шеръяра а, хIаьта шитта юрта социальни дегIайоалаяра. Белгалдаьд юрта гIишлош хьаелга дика вIаштIехьдаьккхара де дезараш.

IV. АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА ДОАКЪОШ ТРАНСПОРТАЦА, ТАРАЦА, ТАРОУПАКОВОЧНИ МАТЕРИАЛАШЦА IАЛАШДАР

Агропромышленни комплекс **транспортаца Iалашъяр** — Кхачан программа лоархIамегIа декхарех цаI. Из кховчашдара [illegible] гIуллакх де деза.

Итт шера юрта боахама [illegible] 2000—2050 эзар [illegible] автомобилаш а [illegible] эзар [illegible] колхозашта, совхозашта, промышленноста кхачан доакъош предприятешта хьайла 110—115 эзар шура дIакхухьа машина а 30—33 эзар хьайбаш дIакхухьа [illegible] а. Кхачан промышленноста [illegible] чкъаьрий боахама а [illegible] автотранспорт [illegible] лаьрхIа а 70—78 эзар автомобилаш-рефрижератор [illegible]. Машиностроительни министерства 29—30 эзар рефрижератораш а [illegible] вагон хьае [illegible].

Автомобильни министерства цхьайтталагIча пятилетке Iалашдолда Кутаиски автомобильни заводо юртбоахама гIуллакхашта лаьрхIа (шера) 20 эзар автопоезд хьаерйола [illegible]. Уральски автомобильни заводо — [illegible] 10 эзар автомобиль арахеца.

Промышленноста кхачан доакъош, торговли, юрта боахам **тараца, тароупаковочни материалашца** Iалашбара [illegible].

1990 шу хьатIаккхоачаш [illegible] кхачан товараш 60—70 процент [illegible].

ХАНАРА СССР КХАЧАН ПРОГРАММА

V. КХАЧАН ПРОГРАММА ЧАКХЙОАККХАЧА IИЛМАН ЛОАРХIАМ ЧIОАГIБАР

Iилманеи техниканеи йолча СССР Пачхьалкхен комитета, СССР Iилманий Академина, СССР юрта боахама Министерствана, СССР сомий - баьцадаарий Министерствана, В. И. Ленина цIерагIча юртбоахама Iилманий Ерригсоюзни академена, кхыча министерствашта ведомствашта тIадиллад Iилман тохкамаш дар дIахо дегIадоаладара, агропромышленни комплекса доакъошка Iилман карагIдьинараш юкъехьолга сихдара 1982—1990 шерашка де доагIар де.

Отраслевойн зональнии Iилма - тохкамо а конструкторски организацей а лерда тIа хьаьча Iилма - производственни объединенеш сеть дегIаккхувла.

Практика техка а техка специализаци, концентраци, производства боахамашта юкъерча коопераце, къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессиви формаш юкъехкахьара а бухсоццача хьоккхамашка хьежжа цуина стимулировани яра а Iилмаи ларда тIа кийчъель рекомендацеш вIаштIехьъялха.

ХIамаш дIасра индустриальни технологега хьежжа долча кердача сортий а юртбоахама культурай гибридий а селекци яра балхаш чIоагIде. Хьа а даь юкъехьолда аьттув боацача хьалашта духьала лоатталу, ялат дика дола, лазараштеи эс деча садоахнача хIамаштеи на ца луш дола сорташ.

Хьайбай а коа тIарча оалхазарий а фуй продуктивности эргайоахаш тоалра, хьайбай боахама доакъошка промышленни технологи юкъейоалаярца тарлургIола керда лакха продуктивни породаш, породни группаш, линеш, гибридаш а кроссаш а хьакхоллара, йолаш яраш тоаяра тIадерзадаь гIуллакхаш чакхдаха.

Кийча а яь юкъейоалаелга Iалашде:

тайп - тайпарча лаьттан-климатически хьалашка лаьтта лародарен юртбоахама культураш кхеярен энерги кхоаю индустриальни технологеш;

баьцаш ерий тIаювлачара а дIаювчара а хий дехкача цхьан гектара тIара 10—15 эзар доакъара единица, хий ца дехкачара 5—6 эзар доакъара единица йоаккхилга Iалашдеш йола доакъар даккхара технологеш, хIаьта ниттта 60 проценташ кIезигагIа йоацаш хьаьна хIамаш лорае йиш хулийта баьццарча доакъара консервировани яра технологически процессаш;

хьайбашта лазараш ца хилийтара а царна дарба дара толашагIйола методаш а средстваш а, эффективни биологически а химиотерапевтически а ветеринарни препараташ, уж хьаьра технологи, дуккхача хьайбашта тохкамаш дара а обработка яра а эша приборани инструменташ;

чIоагIа вентиляци ярах, газаца регулировани еш искусственни шелъярах пайда а эзаш юртбоахама продукци лоатталра керда технологеш.

Хии ресурсех дикагIча тайпара пайда эцара, уж бIехъярахи кIезигъяларахи лоаряра, хий механизировани автоматизировании хьысапе дIа-юха хьенаду экономичнии а лелаеча хана тешаме а йола оросительни системаш хьаьра ду тохкамаш чIоагIде.

СССР Iилманий Академи, союзни республикай Iилманий академеш, В. И. Ленина цIерагIйола юртбоахама Iилманий Ерригсоюзни академи деккарийла я баьцовгIай селекце генетически инженере, микроорганизмай а хьайбай а, белока синтеза биотехнологе, биологически активни хIамай проблемаех дола теоретически тохкамаш дегIаккхувла. Садоахкача зенеча хIамаех, лазарех, оасарах баьцовгIаш лораю керда эффективни средстваш хьаелга Iалашде. дIайийна хIамаш сихагIа хьалтIайоалийта регуляторанаш а юрта боахама эша кхыйола препараташ а хьае, уж средстваш кийчъярен промышленни арахецарен технологи юкъеяхьар Iалашде.

Юртбоахама продукци, кхачан товараш, минеральни удобренеш, баьцовгIаш лорара средстваш, машинаш а оборудовани а, юртбоахама производствана эша тара а упаковочни материалаш а дикагIа хилар цхьаттарра дIадехаш йола комплексни стандартизаце программаш кийчъелга а чакхйоахилга а, хIаьта ниттта цу продукце дикала мах бара хIанзара методаш юкъенхахьар шерделга Iалашде.

VI. ЮРТАРЧА ВАХАРА СОЦИАЛЬНО-БЫТОВОЙ ХЬАЛАШ ТОАДЕЛГА

Программа тIа белгалдаьккхад, партийни, советски, боахама, профсоюзни органий керттера декхар — юрт социальни дегIайоалаяра мероприятеш вахаре кхоачашъелга, юрташка бахача наьха вахара хьал, культура, медицински а бытовой а гIуллакхаш дара боарам дIахо лакхбар долга. Юрта боахаме беча балха сий ма могга лакхде деза, совхозий болхлой, колхозникий къахьегамеи садаIарен рациональни режим хьинарегIа юкъехкувла. Къахьегама оасарле лакхъяра ларда тIа юрта боахамеи промышленностеи болхошта къахьегамах мах телара боарам вIаши гаргаозилга Iалашде.

Колхозашка, совхозашка, юртбоахама кхыча предприятешка сихагIча тайпара вахача моттиге эша гIирсаш а долаш мел дезачунца кийчдаь нах чубаха цIенош, дешна даха ха йоацача берий учреждениш, клубаш, библиотекаш, культурно-бытовой гIуллакхашта эша кхыйола объекташ, торговле, общественни кхачан, бытовой гIуллакхаш дара предприятеш, хIаьта ниттта наькъаш делга белгалдаьд.

ЦхьайтталагIча пятилетке колхозашка, совхозашка, юртбоахама кхыча предприятешка 176 млн. кв. метр йола нах чубаха цIенош хьалде, хIаьта шийтталагIча пятилетке — 15—18 процент дукхагIа. Юрташка бахача наха коммунальни гIуллакхаш делга дикка лакхде.

Колхозашкеи совхозашкеи бахача наьха чотагIа цIенош хьаделга шерде. Цу гIуллакхашта эша гIирсаш материалаш хьехаелга планаш тIа балхде. ДукхагIа араваьнна усадебни хьисаперча [illegible] цIеной констру[illegible]кцеш, юрташкарча гIирсашта хьаде дахчан панельни цIенош а деталей комплекташ а.

Юрташкарча моттигашка бытовой гIуллакхаш дара итт шера шозза дегIадоагIилга Iалашде. Бахача наха гIуллакхаш дара дикал а культура а айе, юкъарчал доацаш колхозашкеи совхозашкеи мел эшача бытовой гIуллакхашта - заказаш дIайиделга шерде.

ДукхагIа хьалъе амбулаторно-поликлинически учреждениши аптекаши. Юрташкарча моттигашка медицински учреждениешта специалистий кадрашца комплектаци яра вIашар де.

Юрташкарча школай дешара база чIоагIъяра болх дIахо бе. Юрташка цхьайтталагIча пятилетке 2,3 млн. дешархочоа лаьрхIа школаш хьалъе, хIаьта шийтталагIча пятилетке 14—17 процент гаргга дукхагIа.

Колхозаштеи совхозаштеи районни центраштеи юкъе тешшаме транспортни бувзам хулга вIаштIехьдаккха. Юрташкарча моттигашка итт шера юкъарча гIуллакхашта эшаш дола 130 эзар километр гаргга автомобильни наькъаш де, хIаьта 150 эзар километр — бовзамий чурча гIуллакхашта лаьрхIа. Юрташкара автобусни наькъаш, планагIа дIаьхагIа хилийта, 1990 шу хьатIаккхоачаш колхозийи совхозийи ерригачи центральни усадьбай районни центрашца автобусни бувзам а хургбола.

ВIаьрччача шера колхозашкеи совхозашкеи болхлоштеи хьаде хIама хилийтара, из дийна баькъаьа долча, гIонна йоли производствени а промыслаш а хьаелла, хIаьта ниттта промышленни предприятешца производственни кооперации а дегIаядувла.

VII. КОЛХОЗИЙ, СОВХОЗИЙ, АГРОПРОМЫШЛЕННИ КОМПЛЕКСА КХЫЧА ПРЕДПРИЯТЕЙ А ОРГАНИЗАЦЕЙ А БАЛХА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЕЛГА

[illegible] ССР Кхачан программа тIа [illegible]

[illegible] фондаш 1,5-зза [illegible] 1,8-зза [illegible] — 1,7-зза.

КПСС-а XXVI съезда [illegible] 80-ха [illegible]

перашкарча аграрии политика белгало а я, керттера дар хIана фуд аьлча, из да капитальни вложенеш пайда дукхагIа хьихилийтар, юрта боахама продуктивность айяр, агропромышленни комплекса дерригача доакъошка цо леладу бувзамаш кIоаргдар а эргадоахаш тоадар а. Итт шера колхозашкеи совхозашкеи къахьегама оасарле 1,5-зза тарга лакхъе еза, хIаьта лаьттан гектара тIара йоаккха юртбоахама продукци кхоалагIча дакъал кIезигагIа йоацаш плеамъяккха еза.

Компартей ЦК-иа, союзни республикай Министрий Советаша, СССР министерствашеи ведомствашеи, моттигерча партийни, советски, боахама органаш, колхозаша а совхозаша а, предприятеша а организацеша а къаьстта теркам тIабахийта беза боахам лелабара интенсивни методашта, лаьттах, производственни низалех, къахьегама, материальни, финансови ресурсех, кхачан продукташ дукхагIа яхара йолча ерригача торонех а кхоачамех а дикагIа пайда эцара.

Воспроизводство шеръяра лард хилара тарра, боахамий рентабельность тешаме хилийтара хозрасчетни принципай лоархIам лакхбе. Боахамий балха планировани а учет а еча практике хьинарегIа пайда эца лаьттан, хии, материальни, къахьегама ресурсай экономически мах барах. Къаьстта терко е тIехьаюсача колхозий а совхозий а боахама гIуллакхаш тоадара, укх гаргарча хана производство дегIахара темпаш тешаме а лакха а хилийтара.

Юртбоахама продукце единица йоаккхача дIаухийта материальни средстваш, хIаьта цун дерригa тайпаш довлга наьха кIезигде.

Лакха оасарле йола технологически оборудовани юкъеяхьара ларда тIа кхачан промышленноста довкъошка юртбоахама бийдал комплексни чакхъяккхара а из йовлга кIезигдара а тIадерзадаь гIуллакхаш чакхдаха.

Колхозни совхозни производства ерригa участкаш дика кийчбаьча кулгалхошца, специалисташца, массови профессей кадрашца чIоагIъе, дIахо а цар квалификаци лакхъелга Iалашде, уж балхара дIабувлаш хувцалулга кIезигде. Къаьстта терхам тIабахийта юкъерча звенои болхлой состав тоаяра.

Кхы а хьинарегIа юкъеяхьа Iилма - технически прогресса керда карагIдьинараш, къахьегам Iилмаи ларда тIа вIаштIехьа боакхилга, болхлошта материальнии моральнии стимулировани яра системах хьадоала беркат дукха а доккхагIа хилийта.

Планированеи довл даран даькъе. Агропромышленни комплекса балхá массе а боарамашца бIарчача цхьан хIаманна санна планировани ярген довл дарген довлилга чакхдаккха. Цун дерригa доакъош сбалансировании дегIаккхувларген айхха вIаши дувзарген кхача. Агропромышленни комплекса довл дара организационни структура чоалханегIа хилийта сов йолеи дублировани юи звеньаш дIаяха, довл дара аппарат наьха санна кIезигбе. Лоадам бовцача дешашта колхозаштеи совхозаштеи довл де гIертилга дIадаккха.

Производствана материальни стимулировани яра даькъе. Агропромышленни комплекса предприятей а организацей а коллективашта, ерригaча звенои кулгалхошта а специалисташта а стимулировани яра керттера форма хила еза балха тIа бухсоцаш доккхий хьоккхамаш гойтарах ю поощрени.

Колхозаштеи совхозаштеи гIулакх деча организацешка а предприятешка а шерагIа юкъехьхаьа деза юртбоахама продукци кхы тIа тIаххетарах поощрени елга. Эггара хьалха ялат, сомий - баьцадаарий продукци, довкъараш а телаш колхозникий, совхозий болхлой къахьегамах натуральни мах телара боарамаш лакхде.

Юртбоахама шера бухсоццача хьоккхамаща болхлой алапе айхха бувзам хургбола къахьегам вIаштIехьбаккхарен стимулировани ярен методаш агропромышленни комплекса довкъошка кийчъяра а чакхъяхара а доагIар де. Бригадни подряда, хIаьта ниттта продукцех аккордно-премиальни мах телача звеньай опыт йоаржае.

Цхьан боахаме цахаддаш болх бара стаж йолча хьайбай боахаме къахьегача болхлошта цхьайтталагIча пятилетка алапена надбавка йойла, хIаьта царна кхы тIа отпускаш телилга оттадолда.

VIII. СССР КХАЧАН ПРОГРАММА ЧАКХЙОАККХАЧАРА СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАЙ КЕРТТЕРА ДЕКХАРАШ

СССР Кхачан программа кхоачашъеча ма могга доккхагIа дола дакъа юкъедалхьа деза хIара союзни республика. Компартей ЦК-аш, союзни республикай Министрий Советаш деккарийла я юртбоахама продукци лакхара а кийчъяра а, из юкъарсоюзни фонда дIачуялара планаш шеко йоацаш кхоачашъелга Iалашде.

1990 шерага кхаччалца СССР Кхачан программа чакхъяккхара даькъера союзни республикай укх тайпара керттера декхараш белгалдолда.

Российски Советски Федеративни Социалистически Республике цхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера 134—136 млн. тонн, шийтталагIча пятилетке — 140—142 млн. тонн ялат доаккхилга Iалашде, итталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера валови чуйица шекара свеклаш 1990 шера 1,3-зза гаргга дукхагIа, генараш — 1,5-зза, коартолаш — 1,2-зза, баьцадаараш, хорбазаш, пасташ 1,4-зза, сом а комараш а — 1,4-зза, комсаш — 2,6-зза дукхагIа йоахилга Iалашде.

Итт шера масса а тайпара доакъараш доаххилга 1,3—1,4-зза алсамдаккха.

Итт шера юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара йоаккха шура 600—700 килограмм тIаккхетийта.

ЦхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера 8,4—8,7 млн. тонн, шийтталагIча пятилетке 9,8—10 млн. тонн дулх даккха, цу шерашка шура 50—52 млн. тонн а 53—54 млн. тонн а яккха.

РСФСР Нечерноземни зоне лаьттан мелиорацини тоадара балхаш дIахо де, лаьттанарен хьайбанкарен йоккха продукташ сихха яр самьялара тIадерзадаь гIуллакхий комплекс чакхъяха.

Сибарелени Гаьнарча Малхбоалени районашка [illegible] эффективность лакхъелга Iалашде, цу районашка нах [illegible] моттигерча производство [illegible] кхачанца тешшаме [illegible] лаьмбар дукъа.

Центрально - Черноземни районе [illegible] лаьтта деладара [illegible] сомий [illegible] дIахо интенсификаци яра тIадерзадаь гIуллакхаш чакхдаха.

Поволжье хий дехка лаьттан [illegible] ялат, доакъараш, баьцадаараш, хорбазаш, хьайбай боахама продукташ дикка алсамъяха.

Итт шера 3,3 млн. гектар хий дехка лаьтташ эксплуатаце дIалулда, сов тIаьда доле 3,7 млн. гектар лаьтта докъадолда.

Итт шера свеклах доаккха шекара - песок 1,9—2-зза дукхагIа хилийта, пачахьалкхен бийдала ресурсех хьаю сомий - баьцадаарий консерваш 1,5—1,6-зза, генарий даьтта — 2,5-нел кIезигагIа доацаш, дулх — 1,3-зза, нахчаш — 1,5—1,6-зза дукхагIа яккха, хIаьта ковртолий продукташ — 100—110 эзар тонн.

Украински ССР-е цхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера 51—52 млн. тонн, шийтталагIча пятилетке — 53—54 млн. тонн, цу шерашка шекара свеклаш 57 млн. тоннага кхаччалца а 60 млн. тонн а йоаккхилга Iалашде. Итт шера генараш, сом, комараш чуэцилга 1,4-нел кIезигагIа йоацаш, комсаш — 1,6-зза дукхагIа яха. 1900 шу хьатIаккхоачаш фаьсе фу доаккхилга 210—230 эзар тоннага дIаккхоачаде.

Круппной культураш, чIоагIача а низ болча а сортех дола кIа, кхеш тешшаме дукхагIа яхара тIаорзаль мероприятеш чакхъяха. Из культура кхеяра аьттув болча районашка фуальлха хьажийташ тешшаме кхеара лоаш вIаьшагIйохка.

Итт шера масса а тайпара доакъараш 1,3—1,4-зза дукхагIа даха.

1990 шу хьатIаккхоачаш колхозашкеи совхозашкеи хIара Iаттагара йоаккха шура 600—700 килограмм дукхагIа хилийта.

ЦхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера 3,9—4,1 млн. тонн, шийтталагIча пятилетке — 4,6—4,7 млн. тонн дулх доаккхилга Iалашде, цу шерашка шура — 22,5—23 млн. тонн а 24—24,4 млн. тонн а яккха.

Итт шера 1 миллион гектарал кIезигагIа доацача лаьттан тIа хий дилла, хIаьта сов тIаьда дола 1,5 миллион гектар лаьтта докъаде.

Сихха дегIаьхаргаш промышленноста кхачан доакъош [illegible].

Белорусски ССР-е цхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера 7,8—8,1 млн. тонн, шийтталагIча пятилетке — 8,2—8,6 млн. тонн ялат доаккхилга Iалашде. Итт шера баьцадаараш чуэцилга 1,2-зза гаргга, сом а комараш а — 1,1-зза, масса а тайпара доакъараш доаккхилга 1,0—1,1-зза алсамдаккха.

Шера юкъера лаьрхIача цхьайтталагIча пятилетке 1 млн. тонни шийтталагIча пятилетке 1,1—1,2 млн. тонни дулх доаккхилга, ниттта лаьрхIача шура 6,5 — 6,7 млн. тонни 6,9—7 млн. тонни йоаккхилга Iалашде. Итт шера юкъера лаьрхIача цхьан Iаттагара йоаккха шура 600—700 килограмм дукхагIа хилийта.

Итт шера хIамаш дIае 110 эзар гектар хиш декха лаьтташ дIадала а тIоадал дукха йола а ушалаш йола а 950—970 эзар гектар лаьтташ докъаде а. Полесски аталера юрта боахама даьгIенаш Iаьржа доагIача хиx лорлергйола хьалхарча аргIанара объекташ хьалъьяха.

Промышленноста дулха, шурийн кхыча кхачаш отраслешка низалаш дукхагIа хулийтилга дIахохьо. Пачахьалкхен ресурсай бийдалах доаккха дулх 1,6-зза, нахчаш 1,7-зза дукхагIа, хIаьта ниттта ковртолий продукташ 35—38 эзар тоннага кхачийта.

Узбекски ССР-е эффективнегIа пайда эца хьахкелача мелиоративни комплексах. Боамби лелабелга дегIадарца цхьаьна сихха алсамдаха хьайбай продукташ, баьцадаараш, бахчеви культураш хьалхеелга. ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача ялат 2,8—3 миллион тонни, шийтталагIча — 3,3—3,5 миллион тонни доаккхилга Iалашде. Хиш дехкача хьажкIаш дукхагIа дIае. ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача баьцадаараши бахчеви культураш 3,6 миллион тонни, шийтталагIча пятилетке 4,3 — 4,4 миллион тонни гулъе.

Итт шера соми комараши 1,8-зза, комсаш 3-зза дукхагIа йоахилга Iалашде. Къаьстта уйла тIалхийта столовни кишмишни сортех йолча комсашта, хIаьта ниттта лимонаш дукхагIа яхаран торговлега дIалларан. Доакъара дерригa тайпаш 1,8—2-зза дукхагIа даккха.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача дулх — 400 — 410 эзар тонни, шийтталагIча пятилетке — 540—560 эзар тонни, ниттта лаьрхIача шура — 2,6 млн. тонни 3,5 млн. тонни яккха.

Итт шера 900 эзар гектарал кIезигагIа доаца хиш декха лаьтташ дIадала а 2,6 млн. гектар даьгIенашта хий дилла а.

Промышленноста кхачан доакъош сихха дегIаккхувла, къаьстта чакхъяккханза йолча шурий продукци, генарий даьтта, сомий-баьцадаарий консерваш, сомийн комсийн сокаш йоахараш.

Казахски ССР-е цхьайтталагIча пятилетке 28—29 млн. тонни шийтталагIча пятилетке 30,5—31,5 млн. тонни ялат доаккхилга Iалашде. ЧIоагIачеи низ болачеи сортех дола кIа, хьажкIаш, Iов йоахеи плата-бобовни культураш, даьтта доахача культурай ги тешшаме дукхагIа даха гIерта. 1985 шера баьцадаараши бахчеви культураши 1,7 млн. тонни 1990 шера 2 млн. тонна гаргген гулделга Iалашде. хIаьта рапса ги 1990 шера 210—230 эзар тоннага дIаккхачийта. Столовни сортех бола соми комсаши дукхагIа яха.

Доакъара дерригa тайпаш 1,5—1,6-зза дукхагIа даха.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача дулх 1,2—1,3 млн. тонн, шийтталагIча пятилетке — 1,4 млн. тоннал кIезигагIа доацаш, ниттта лаьрхIача шура 4,8—5 млн. тонни 5,3 — 5,4 млн. тонни хулга Iалашде. Шурен дулхи доахача хьайбай продуктивность дикка айе. Жа леладелга дегIадоаладе, къаьстта дитхьа тха дараш.

Итт шера 820 эзар гектар хиш декха лаьтташ дIадала, хIаьта пьесалени их пьесалени районашка — 23 млн. гектар кIезигагIа йоацаш даьгIенаш.

Итт шера пачхьалкхен ресурсай бийдалагIа доаккха дулх — 1,8-зза, чакхъяккханза йолча шурий продукци — 1,4-зза, нахчаш — 1,5-зза дукхагIа яккха.

Грузински ССР-е. Сихача темпашца дегIаккхувла чай, комсаш, лимонаш, мандаринаш, хьалха кхача коартолаш йоахилга.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача ялат — 710 эзар тонн, хIаьта шийтталагIча пятилетке — 750 — 780 эзар тонн, ниттта лаьрхIача баьцадаараша бахчеви культураш 700 эзар тонни 800—900 эзар тонни, комсаш — 1100 эзар тонни 1400 эзар тонни, чаьхьараш (сорташ) — 800 эзар тонни 833 эзар тонни.

Доакъарий дерригa тайпаш 1,6—1,7-зза алсамдаккха.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача дулх — 160 эзар тонн, шийтталагIча пятилетке — 213 — 220 эзар тонни, ниттта лаьрхIача шура — 710 эзар тонни 800—840 эзар тонни яккха. [illegible]

Итт шера [illegible] 70 эзар гектар лаьттан [illegible] 130 эзар гектар [illegible] 150 эзар гектар [illegible]

Итт шера сомий-баьцадаарий консерваш 2 — 2,3-зза дукхагIа хьае. [illegible]

сихха дукхагIа хилийта, пуй дикил дика дIе.

Азербайджански ССР-е. Йолмби лелабелга дIахо дегIадоаладарца цхьаьна шерра пайда эцна комсаш, царца столови сортех ярш, хьалха кхача баьцадаараши ковртолаши мехка городашкеи промышленни центрашкеи дIаяхийтара дукхагIа хьалкхеяра.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача комсаш — 1,1 млн. тонни шийтталагIча пятилетке — 2,3—2,5 млн. тонни, ниттта лаьрхIача ялат 1,1 млн. тонни 1,2 млн. тонни, баьцадаараши бахчеви культураши 950—970 эзар тонни 1,2—1,3 млн. тонни йоаккхилга Iалашде.

Доакъара дерригa тайпаш 1,9—2-зза дукхагIа даха.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача дулх — 150 эзар тонни шийтталагIча пятилетке — 180—185 эзар тонни, ниттта лаьрхIача шура — 850—860 эзар тонни 950—970 эзар тонни яккха.

Итт шера 160 эзар гектар хиш декха лаьтташ дIадала, 285 эзар гектар даьгIенашка хий дилла.

Пачхьалкхен ресурсай бийдалагIа итт шера сомий-баьцадаарий консерваш 1,7-зза, генарий даьтта — 1,5-зза дукхагIа даккха. Сихача темпашца дегIайоалае консерваш, сомийн комсийн сокаш йоаха, комсаш юкъхьанцара чакхйоахен шампански хьадуи низалаш.

Литовски ССР-е юрта боахама шурий продукцин дулхи даккхара йола специализаци кIоаргъе. ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача дулх 500—520 эзар тонни шийтталагIча пятилетке 590—600 эзар тонни, ниттта лаьрхIача шура — 2,8—2,9 млн. тонни 3—3,1 млн. тонни яккха. Доакъара дерригa тайпаш 1,3-зза дукхагIа даха. Итт шера юкъера лаьрхIача цхьан Iаттагара йоаккха шура 600—700 килограмм дукхагIа хилийта.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача доаккхаш дола валови ялат 3,2 — 3,4 млн. тонни шийтталагIча пятилетке — 3,8 — 3,9 млн. тонни хилийта, коартолаш, баьцадаараш, сом дукхагIа даккха.

Итт шера сов тIаьда долеи упалаш йолеи 900 эзар гектар лаьтта докъаде.

Итт шера пачхьалкхен ресурсай бийдалах доаккха дулх 1,5-зза, чакхъяккханза йолча шурий продукци 1,3-зза, нахчаш — 1,5-нел кIезигагIа йоацаш алсамъяха.

Молдавски ССР-е сом, къаьстта генаргаш дар, баьцадаараш, комсаш, хIаьта ниттта хьажкIийн гидуаргийн гибридни ги даккхара районни боахамийн специализаци кIоаргье.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача ялат 3,6—3,8 млн. тонни шийтталагIча пятилетке — 3,9—4 млн. тонни доаккхилга Iалашде. Ялата лаьрхIа хьажкIаш дIахо а дикка дукхагIа яха. ЦхьайтталагIча пятилетка шера юкъера лаьрхIача комсаш — 1,5—1,6 млн. тонни шийтталагIча пятилетке — 1,7—1,8 млн. тонни, соми комараши ниттта лаьрхIача 1,4—1,6 миллион тонни 2,2—2,5 млн. тонни яккха. Итт шера шекара свекла 1,3-зза, гидуаргаши баьцадаараши 1,2-зза алсамдаха.

Керда баьцадаараш, сом, комсаш мехка городашкеи промышленни центрашкеи дикка дукхагIа дIаяхийта.

Доакъарий дерригa тайпаш 1,4—1,5-зза алсамдаха.

ЦхьайтталагIча пятилетке шера юкъера лаьрхIача дулх — 300—310 эзар тонни шийтталагIча пятилетке — 340—350 эзар тонни, ниттта лаьрхIача шура — 1250 — 1350 эзар тонни 1390—1420 эзар тонни йоаккхилга Iалашде.

Итт шера 240 эзар гектарал кIезигагIа доацаш хиш декха лаьтташ дIадала, царца 35—40 эзар гектара сомий беппамаштеи комсаштеи дегIаш хьисапе хий детта система хьао.

Итт шера свеклах доча шекара - песочи производство 1,7-зза совьякха, хIаьта ниттта пачхьалкхен ресурсай бийдалах доаккха дулх — 1,7—1,8-зза, сомий-баьцадаарий консерваш — 2-зза, генарий даьтта — 1,2-зза. Шерье дикагIа долча комсий чхьагIарен шампанскоя производство.

Литовски ССР-е сихача темпашца совьяха еза хьайбай продукце производство, нахчаш маша дальтен доаккхилга Iалашде доза, юкъера лаьрхIача шера доаккха дулх цхьайтталагIча пятилетке 300—310 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке — 340—343 эзар тоннаген, шура цу шерашка 1,8—1,9 млн. тоннаген 1,9—2 млн. тоннаген, ялат — 2—2,1 млн. тоннаген 2,1—2,3 млн. тоннаген кхоачадолда.

Баьцадаарий, [illegible] 1,3—1,4-зза [illegible]

Сов дукха тIоадал йола 320 эзар гектар лаьтта мелиораци яра балхаш де.

Пачхьалкхен ресурсай бийдалах доаккха дулх 1900 шу хьатIаккхоачаш 1,4-зза [illegible], нахчаш — 1,0-зза совьяха.

Киргизски ССР-е Iалашде деза юкъера лаьрхIача шера доаккха дулх цхьайтталагIча пятилетке 170 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке — 200—210 эзар тоннаген, шура цу шерашка 700 эзар тоннаген 770—800 эзар тоннаген кхоачаелга. Доакъарий дерригача тайпай производство 1,5—1,6-зза алсамъяккха. Баьцадаарий бахчеви культурайн производство 1990 шу хьатIаккхоачаш 1,6-зза, сомеи комарийи 1,5-зза, комсий 1,8-зза дегIайоалае.

Уж ерригсоюзни фонда лоаттадара дIайогIача хьисапе доацаш шекара свеклаш гинеи хIаьта ниттта люцерна гинеи производство шеръе.

Итт шера эксплуатаце е дIачуле 150 эзар гектарал кIезигагIа доацаш хий декха лаьтташ, 750 эзар гектар йолча даьгIенашка хий кхачийта.

Пачхьалкхен ресурсай бийдалах дулх доаккхилга 1,5 зази чакхъяккханза йолча шурий продукци йоаккхилга 1,4-зазеи итт шера алсамдакхза.

Таджикски ССР-е боамбе-бийдала, къаьстта биткъа хьоаса болча сортий, производство совъяккхарца цхьана чакхдаха хьайбай продуктай производство дIахо дегIайоалаяра тIадерзадаь гIуллакхаш.

Iалашде деза юкъера лаьрхIача шера доаккха дулх цхьайтталагIча пятилетке 110 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке 130—140 эзар тоннаген, шура цу шерашка 520 эзар тоннаген 580—600 эзар тоннаген, ялат — 315 эзар тоннаген 320—340 эзар тоннаген кхоачаделга.

Итт шера 2-ззанел кIезигагIа йоацаш дегIайоалае еза баьцадаарий, бахчеви культурай, комсий производство, сомеи комарийи — 1,4-зза, доакъарий дерригача тайпай — 1,5—1,6-зза. ДегIайоалае еза цитрусови, къаьстта лимоний производство.

Итт шера хий дилла деза 100—110 эзар гектар долча лаьтта.

Лакхача темпашца дегIаккхувла деза юртбоахама продукци чакхйоаха доакъош.

Армянски ССР-е цхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача шера чуяхьа комсаш 240—260 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке — 311—330 эзар тоннаген, ялат цу шерашка 310 эзар тоннаген 320—310 эзар тоннаген кхоачаде.

Итт шера баьцадаарий, бахчеви культурай производство 1,2-зза, сомеи комарийи — 1,7-зза, доакъарий дерригача тайпай — 1,4-зза дегIайоалае.

Юкъера лаьрхIача шера доаккха дулх цхьайтталагIча пятилетке 95 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке — 120—122 эзар тоннаген кхоачаде, шура цу шерашка 520 эзар тоннаген 570—590 эзар тоннаген кхоачаде. Къаьстта терхам тIабахийта хьайбайи коа тIарча оалхазарийи продуктивность лакхъяра.

Итт шера эксплуатаце дIачулулда 60 эзар гектарал кIезигагIа доацаш хий декха лаьтташ, хий тIахьолда 120 эзар гектар йолча даьгIенашта.

ДегIаккхувла промышленноста кхачан доакъой низалаш.

Туркменски ССР-е тукхуъхьа боамби-бийдал, къаьстта биткъа хьоаса бар, тIа-тIа алсам а боахаш, дикка сов а йоахийла мехка промышленни центрашта дукхагIа дIа а кхухьийтийла бахчеви культураш, кишмишаш, юа комсаш, лимонаш.

Iалашде цхьайтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача 535 эзар тонни шийтталагIча пятилетке 790—850 эзар тонни баьцадаараши бахчеви культураши чукхухьилга, комсаш цу шерашка — 100 —110 эзар тонни 270 эзар тоннал кIезигагIа йоацаш, ялат — 380 эзар тонни 450 — 480 эзар тонни. Доакъарий дерригача тайпай производство шийтталагIча пятилетке 1,5—1,6-зза алсамъяккха.

Iалашде деза юкъера лаьрхIача шера доаккха дулх цхьайтталагIча пятилетке 90 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке 110—111 эзар тоннаген, шура цу шерашка 325 эзар тоннаген 360—370 эзар тоннаген кхоачаелга.

Дилла доаккхалда Кара-Кумски канал. Итт шера эксплуатаце е дIачулулда 180—190 эзар гектар хий декха лаьтташ, хий тIахьолда 8,1 миллион гектар даьгIенашта.

Итт шера алсамйоаккхийла сомий-баьцадаарий консервай производство 1,9-зза, генарий даьтта — 2,7-зза.

Эстонски ССР-е шурийна хьайбаш лелаядара даькъе хьаьнча потенциалахи бекони конндех йола хьаккхарч кхелра опытахи пайда а ийбеш. Iалашде деза юкъера лаьрхIача дулх цхьайтталагIча пятилетке 210—215 эзар тоннаген шийтталагIча пятилетке — 235—240 эзар тоннаген, шура цу шерашка 1,2—1,3 миллион тоннаген 1,3—1,4 миллион тоннаген, ялат — 1400—1450 эзар тоннаген 1500—1600 эзар тоннаген кхоачаделга. Итт шера чуяхьа ерригa коартолаш 1,2-зза совйоаккхийла, доакъарий производство — 1,4-зза.

Сов дукха тIоадал йолла 170 эзар гектар дола лаьтташ докъаде. Пачхьалкхен ресурсай бийдалах дулх доаккхилга итт шера 1,3-ззеи нахчаш йоахилга 1,9-ззеи совдоаккхалда.

IX. СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ МЕХКАШЦАРА АРАХЬАРА ЭКОНОМИЧЕСКИ БУВЗАМАШ ДЕГIААХАР

Ноаьхача хана йолча целевой программай кIийлеи тIа кIоаргде юртбоахама производства, бийдал чакхъяккхарен цунах пайда ийбарен даькъера СЭВ членаш долча мехкашца цхьана гIуллакхаш леладар.

ДеррагIа дегIаккхувла минеральни удобренеи, баьцовгIаш лораяра йолча средствай, доакъара доблакхий, хIаьта ниттта юрта боахама производствана комплекса механизаци е лаьрхIа, къаьстта доакъар даккхеи из хьайбашта дIадилли кийчде, сомийн комсийн беппамашера баьцадаараш чуццара балхашта механизаци е лаьрхIа йола габариташ вIамига йола техника а чуйоагIаш йолча машиний оборудованеи производствана кооперацин механизаци елга.

ДегIаккхувла юртбоахама культурай керда лакха продуктивность йола сорташи гибридаши хьаярха производствана юкъехкувлара дIадух фуи дIахоргIа материалаши кхеара, доахани коа тIарча оалхазарийи керда линеши породаши хьалда, баьцовгIийи хьайбийи гено-фонда пайда ийдара даькъе цхьана Iилма-технически гIуллакхаш лелаяр.

Шерде промышленноста кхачан доакъой предприятеш тешта холодильни склад схойн йолча модернизацеи реконструкцеи яра даькъе цхьана гIуллакхаш лелаяр. ШерагIа шамде эза СЭВ члена долча мехкашта йоала йолча прогрессивни технологех лаьттан а хьайбий а продукци хьаяра опытах.

Ма хуьлга дIахьама СЭВ членаш йолча социалистически экономически интеграци, деха советски халкъо а социализма шолаш долча мехкий халкъий а кхара хьал дIахо тоадара эша кхачан дерригa тайпай производство даккхадаь хургда.

Советски наьха филантароа вахара хьашташте ма эшара я СССР Кхачан программа. Из кхоачашъяро Iалашдергда къахьегамхой вахара хьал дIахо тоаделга, коммунизмага бодача новкъа советски общество бIуса даьккхарахи гIолла.

Кхачан проблема ккордамальни кьоастаяра мел эша долаш да моьх. Цу гIуллакха чIоагIа лоархIаме да социалистически плановаи экономикана шийна чух йолаш йолча Iалашвате йоккхача торонех, эггара хьалха хьалхача юрта боахама а агропромышленни комплекса кхыча доакъой а [illegible] потенциалах хьажьъалагIа пайда эцар.

Партийни, советски, боахама органий, профсоюзни, комсомольски организацей декхар да [illegible] къахьегама коллективашта [illegible] из кхачан продуктай производство чIоагIа совъяккхара дехар толамехкоачашдара [illegible].

Компартей Центральни Комитеташ, союзни республикай Министрий Советаша, СССР министерствашеи ведомствашеи [illegible] кхачан дерригача тайпай производство совйоаккхийла йола хьалда гIуллакхаш [illegible], цу лоттамагIа йола организаторски болх [illegible], СССР Кхачан программа задачей кхоачашъяра къахьегамхошта юкъе шерда социалистически наьх йоарахьр, из кхачан маьшта ю хьоиан масса а оагIора, кхача гIуллакхаш лоатадар.

КПСС-а Центральни Комитета [illegible] советски наьха Кхачан программа болхбеш вахашта лоархIа а [illegible] дола гIулакх сакъа [illegible] кхачан производство чIоагIа совдоаккхадарах а.

Къахьегама ветеран

ССР 80 шу дизаре цІерагІча Грозненски химически заводан коллективе дика ... № 130 болчу цеха слесарь, коммунистически къинхьегамехь ударник Мамаев Мовлди Абдулхамидович. [illegible]

[illegible]

И. ПЕТРОВ,
ССР 80 шу дизаре цІерагІча Грозненски химически заводан партторга вІнжинер.

С. ХУГАЕВА сур.

КХОАНА—ХИМИКА ДИ
КЕРДА НАЬКЪАШ ЛЕХАШ

[illegible]

ЦІера алан шераш дицлуш дац

1942 ШУ: ОККУПАНТИЙ ТЫЛЕ ЛАЬТТА ТІОМ

[illegible]

Анатолий ГАЛИЦИН, историческа Іилман кандидат.

(АПН).

ДАЬХЕ ДУКХА ЕЗИЙТАШ

[illegible]

К. ВЕРИНА.

САЛОІАЧА ДЕНОШКА

28 МАЙ, ШОАТТА

[illegible]

30 МАЙ, КІИРАНДИ

[illegible]

ХЬОАШАЛГІА—ЦХЬА ОЧКО

[illegible]

ФЕ ХИЛА

[illegible] груженой автомашинаш.

[illegible]

Транспортни хьоачамаш [illegible]

Масала, 1978 шера, июне Грозный — Советское ятта юкъа 51-ча километре автомашина 100 совгІа метр [illegible] Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза грузовой автомашина шоферни [illegible] пассажире.

1979 шера июнь бетта [illegible] груженой автомашина [illegible] республика юрта [illegible] министерства АТП [illegible] Э. П. Бугуева. [illegible]

Цу шера сентябрь бетта «Черноморский» яхача совхоза [illegible] груженой автомашина водитель [illegible]

[illegible]

Дадаьча кІиранІ (20 — 28 май) республика [illegible] 27 авари хиннай, 6 саг ве а [illegible], 18 лоза а вен.

НГІАССР МВД ГАИ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ДІАХОХЬОШ ДА 1982 ШЕРА «ИЗВЕСТИЯ» яхача газета вайзна

[illegible]

ТЕЛЕВИДЕНИ

29 МАЙ

I ПРОГРАММА

[illegible]

II ПРОГРАММА

[illegible]

г. РОСТОВ-НА-ДОНУ ТЕЛЕВИДЕНИЕ СТУДЕ ПРОГРАММА

[illegible]

30 МАЙ

I ПРОГРАММА

[illegible]

II ПРОГРАММА

[illegible]

РАДИО

29 МАЙ

[illegible]

УКВ

[illegible]

30 МАЙ

[illegible]

УКВ

[illegible]

Хоавхоам

[illegible]

Метеостанци.